

Skrócony opis obszarów wsparcia w RPO WL 2014 – 2020

(Wyciąg z dokumentu pn. *Wstępny projekt
Regionalnego Programu Operacyjnego
Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020*)

Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie
Departament Regionalnego Programu Operacyjnego

Maj 2013 r.

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Wstęp

6 października 2011 r. Komisja Europejska (KE) opublikowała **pakiet projektów rozporządzeń**, w którym nakreślono ramy Polityki Spójności Unii Europejskiej na lata 2014-2020. W swojej propozycji KE, uwzględniając bardzo zróżnicowane uwarunkowania rozwojowe państw i regionów europejskich, wskazała kierunki interwencji wsparcia z funduszy europejskich w przyszłej perspektywie finansowej, definiując tzw. **cele tematyczne** (art. 9 projektu *Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006*). Cele tematyczne przełożono następnie na tzw. **priorytety inwestycyjne**, które określone zostały dla poszczególnych funduszy.

W poniższej tabeli zawarty został układ wszystkich celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych zaproponowanych przez KE do realizacji w ramach wdrażania Polityki Spójności w przyszłej perspektywie finansowej.

Cel tematyczny:	Priorytet inwestycyjny:
Brzmienie celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych oraz ich numeracja zaczerpnięte zostały z Założeń Umowy Partnerstwa, przyjętych przez Radę Ministrów 15 stycznia 2013 r.	
CT 1: Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	1.1. wzmacnianie infrastruktury B+R (...) i możliwości rozwoju sektora B+I oraz promowanie centrów kompetencji, w szczególności tych o znaczeniu europejskim 1.2. promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwój powiązań między przedsiębiorstwami, centrami B+R i szkołami wyższymi (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)
CT 2: zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych	2.1. poszerzanie dostępu do sieci szerokopasmowych, rozwój sieci o wysokiej przepustowości i wspieranie przyjęcia nowych technologii i sieci w gospodarce cyfrowej 2.2. rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK 2.3. wzmacnianie zastosowania rozwiązań cyfrowych w ramach e-gov, e-edukacji, włączenia cyfrowego, e-kultury i e-zdrowia
CT 3: podnoszenie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolnego (w odniesieniu do EFRROW) oraz sektora rybołówstwa i akwakultury	3.1 promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm, w tym również przez inkubatory przedsiębiorczości 3.2 opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu umiędzynaradawiania 3.3. wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług

(w odniesieniu do EFMR)	3.4 wspieranie zdolności MŚP do udziału w procesach wzrostu i innowacji
CT 4: wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4.1 promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii
	4.2. promowanie efektywności energetycznej i wykorzystania OZE przez przedsiębiorstwa
	4.3.wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w sektorze publicznym i mieszkaniowym
	4.4.opracowywanie i realizacja inteligentnych systemów dystrybucji na niskich i średnich poziomach napięcia
	4.5.promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygacyjnych
	4.6. promowanie badań, badań naukowych, innowacji i wdrażania technologii niskoemisyjnych
	4.7.promowanie wysokosprawnej kogeneracji energii cieplnej i elektrycznej w oparciu o popyt na użytkową energię ciepłą
CT 5: promowanie dostosowania do zmiany klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem	5.1.wspieranie wyspecjalizowanych inwestycji służących dostosowaniu do zmiany klimatu
	5.2.promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi
CT 6: ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystywania zasobów	6.1. zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego
	6.2. zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego
	6.3. ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego
	6.4. ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym Programu Natura 2000 oraz zielonej infrastruktury
	6.5. działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, rekultywację terenów przemysłowych i redukcję zanieczyszczenia powietrza
	6.6. promowanie technologii innowacyjnych w celu poprawy ochrony środowiska i efektywnego gospodarowania zasobami w sektorze gospodarowania odpadami, gospodarki wodnej i ochrony gleby w celu redukcji zanieczyszczenia powietrza
	6.7. wspieranie przemian przemysłowych w kierunku gospodarki zasobooszczędnej i promowanie ekologicznego wzrostu gospodarczego
CT 7: promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych	7.1. wspieranie rozwoju multimodalnego Jednolitego Europejskiego Obszaru Transportowego (Single European Transport Area– SEA) poprzez inwestycje w sieci TEN-T
	7.2. zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T
	7.3. rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty

infrastruktur sieciowych	i połączenia multimodalne
	7.4. rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego
	7.5. rozwój inteligentnych systemów dystrybuowania, magazynowania i przesyłu gazu i energii elektrycznej
CT 8: wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.1. rozwój inkubatorów przedsiębiorczości oraz wsparcie inwestycyjne dla samozatrudnienia, mikroprzedsiębiorstw oraz rozwoju firm
	8.2. wspieranie rozwoju przyjaznego dla zatrudnienia poprzez rozwój potencjałów endogenicznych jako elementu strategii terytorialnej dla obszarów ze specyficznymi potrzebami, łącznie z przekształceniem upadających regionów przemysłowych oraz działaniami na rzecz zwiększenia dostępności i rozwoju zasobów naturalnych i kulturowych
	8.3. inicjatywy w zakresie rozwoju lokalnego oraz pomoc dla struktur świadczących usługi lokalne w tworzeniu nowych miejsc pracy, o ile takie działania są poza zakresem rozporządzenia dot. EFS
	8.4. inwestowanie w rozwój infrastruktury dla publicznych służb zatrudnienia
	8.5. zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników
	8.6. trwała integracja na rynku pracy ludzi młodych bez pracy, zwłaszcza tych którzy nie uczestniczą w kształceniu lub szkoleniu (NEET)
	8.7. samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy
	8.8. równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego
	8.9. adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian
	8.10. aktywne i zdrowe starzenie się EFS
	8.11. modernizacja i wzmocnienie roli instytucji działających na rynku pracy, w tym działania mające na celu zwiększenie transnarodowej mobilności pracowników
CT 9: wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.1. inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych
	9.2. wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności oraz obszarów miejskich i wiejskich
	9.3. wspieranie przedsiębiorczości społecznej
	9.4. aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności
	9.5. integracja społeczności marginalizowanych takich jak Romowie
	9.6. zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną
	9.7. ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym

	9.8. wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych
	9.9. lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność
CT 10: inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.1. zapobieganie i ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej i promowanie dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, podstawowej i ponadpodstawowej
	10.2. poprawa jakości, skuteczności i dostępności szkolnictwa wyższego oraz kształcenia na poziomie równoważnym w celu zwiększenia udziału i poziomu osiągnięć
	10.3. poprawa dostępności uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji pracowników i osób poszukujących pracy, zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami
	10.4. rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej
CT 11: wzmocnienie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji publicznej	11.1., 11.2., 11.3. inwestycje w zdolności instytucjonalne i w skuteczność administracji publicznych oraz usług publicznych w celu przeprowadzenia reform, z uwzględnieniem lepszego stanowienia prawa i dobrych rządów
	11.4. budowanie potencjału podmiotów kształtujących politykę w zakresie zatrudnienia i edukacji oraz politykę społeczną i wspieranie paktów sektorowych i terytorialnych na rzecz realizacji reform na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym

Ze względu na fakt, iż w procesie programowania przyszłej perspektywy finansowej państwa członkowskie oraz instytucje zarządzające programami operacyjnymi zobowiązane zostały do koncentracji środków na mniejszej liczbie priorytetów inwestycyjnych, Zarząd Województwa Lubelskiego zaproponował wstępnie priorytety inwestycyjne w ramach poszczególnych celów tematycznych, które realizowane będą w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 (RPO WL 2014 - 2020), co zostało opisane w niniejszym dokumencie.

Należy wskazać, iż decyzja powyższa została podjęta z uwzględnieniem szeregu uwarunkowań, które w znaczący sposób (poprzez wprowadzenie wielu ograniczeń i zasad) wpływają na ostateczny kształt wsparcia w ramach przyszłego RPO WL. Do najważniejszych z nich należą:

1. Konieczność realizacji zobowiązań i celów, wynikających ze strategii „*Europa 2020 – strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*”, przyjętej 17 czerwca 2010 r. przez Radę Europejską, zgodnie z którą każde państwo członkowskie UE zobowiązane jest do realizacji wskazanych w niej celów tzn. wzrostu inteligentnego, zrównoważonego oraz sprzyjającego włączeniu społecznemu.
2. Konieczność zapewnienia zgodności z projektami rozporządzeń dla nowej perspektywy finansowej 2014-2020, które w dalszym ciągu podlegają negocjacom.
3. Konieczność spełnienia wyznaczonych przez KE **minimalnych pul środków** dedykowanych tematycznie - planując rozkład środków pomiędzy poszczególne obszary wsparcia w RPO WL

2014 – 2020 należało więc wziąć pod uwagę konieczność wypełnienia warunków koncentracji tematycznej, które są następujące:

- co najmniej 50% środków EFRR na szczeblu krajowym przydziela się na 1 lub więcej spośród poniższych 4 celów tematycznych:
 - wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji (cel tematyczny 1);
 - wzmacnianie dostępu i wykorzystania oraz jakości informacyjnych i komunikacyjnych technologii (cel tematyczny 2);
 - podnoszenie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw (cel tematyczny nr 3)
 - wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach (cel tematyczny nr 4);
 - co najmniej 10% środków EFRR na szczeblu krajowym ma być przeznaczone na wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach (cel tematyczny nr 4);
 - nałożony został (na poziomie krajowym) pułap w wysokości 20 – 25% środków funduszy strukturalnych na 3 cele tematyczne:
 - zatrudnienie i mobilność pracowników (cel tematyczny 8)
 - włączenie społeczne i walki z ubóstwem (cel tematyczny 9)
 - edukacja, umiejętności i uczenie się przez całe życie (cel tematyczny 10)
 - co najmniej 20% całkowitych zasobów EFS w państwie członkowskim zostanie przypisana do celu tematycznego 9;
 - w ramach EFS 60% przydziału dla każdego programu operacyjnego na maksymalnie cztery priorytety inwestycyjne w ramach celów tematycznych 8, 9 i 10;
 - co najmniej 5% środków EFRR na szczeblu krajowym zostaje przydzielonych na zintegrowane działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich.
4. Konieczność uwzględnienia zapisów projektu **Linii demarkacyjnej**, tzn. podziału realizacji różnego typu działań pomiędzy poziom krajowy i regionalny oraz podziału interwencji pomiędzy poszczególnymi funduszami.
5. Konieczność uwzględnienia sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubelskiego, jego potrzeb oraz szans rozwojowych – w tym celu dokonano analizy SWOT dla następujących obszarów tematycznych w województwie lubelskim: sektor MŚP, sfera B+R, technologie informacyjno - komunikacyjne, ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów (obejmujące m.in. odnawialne źródła energii, gospodarkę odpadami, gospodarkę wodno-ściekową, bezpieczeństwo ekologiczne), transport, wsparcie zatrudnienia i mobilności pracowników, edukacja, umiejętności i uczenie się przez całe życie, włączenie społeczne i walka z ubóstwem, obszary miejskie. Wzięto również pod uwagę zapisy projektów aktualizowanych obecnie: *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego* oraz *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego*.

Zderzenie potrzeb i szans rozwojowych województwa lubelskiego wraz z możliwościami wsparcia zaoferowanymi przez KE w projektach rozporządzeń zaowocowało propozycją wyboru obszarów, które uzyskają wsparcie w ramach RPO WL 2014 – 2020, opisanych w niniejszym dokumencie.

Część I

Strategia wkładu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 do unijnej Strategii na rzecz wzrostu inteligentnego, zrównoważonego i włączającego

Województwo lubelskie, jako region zaliczany do słabych strukturalnie, charakteryzuje się niższą wartością wielu wskaźników w porównaniu do średnich wartości w Polsce oraz UE, również wskaźników kluczowych wskazanych w UE 2020. Niemniej jednak władze regionalne zamierzają dołożyć wszelkich starań aby ukierunkowana interwencja środków dostępnych w ramach RPO WL 2014-2020 w jak najwyższym stopniu przyczyniła się do osiągnięcia celów UE 2020.

Cele Strategii Europa 2020	Cele tematyczne z propozycji pakietu legislacyjnego UE
Wzrost inteligentny	CT 1. Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji CT 2. Zwiększenie dostępności stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno – komunikacyjnych CT 3. Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury
Wzrost zrównoważony	CT 4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach CT 5. Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem CT 6. Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów CT 7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych
Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu	CT 8. Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników CT 9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem CT 10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie

Badania i innowacje

W badaniu regionalnego potencjału innowacyjnego obejmującego wszystkie regiony UE-27, województwo lubelskie zaklasyfikowano do grupy regionów o niskiej innowacyjności (tzw. słabe dyfuzory), zdolnych raczej do absorpcji innowacji wytwarzanych gdzie indziej, niż do generowania innowacji przełomowych, rozpoczynających nowe fale rozwoju gospodarczego. Świadczy o tym również fakt, iż w ostatnich latach podnoszenie innowacyjności przedsiębiorstw odbywało się głównie w drodze zakupu maszyn i urządzeń technicznych, inwestycji w budynki i budowle, zakupu gruntów oraz szkoleń pracowników w związku z zakupem technologii lub maszyn i urządzeń.

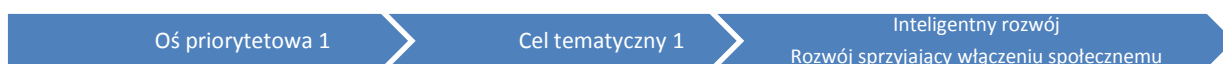
Wskaźnik wartości nakładów na B+R w relacji do PKB w województwie lubelskim wyniósł w 2010 roku 0,6% PKB, co jest wartością niezwykle niską w stosunku do zakładanego przez UE 2020 celu 3% PKB, a nawet w stosunku do celu wyznaczonego dla Polski (1,7% PKB). Dodatkowo niemal połowa nakładów

ponoszona jest w sektorze szkolnictwa wyższego, a tylko 13% w sektorze przedsiębiorstw (w kraju odpowiednio 37% i 26,6%). Wkład instytucji sektora B+R Lubelszczyzny w rozwój innowacyjności gospodarki jest stosunkowo niski, co częściowo wynika z koncentracji na badaniach podstawowych, ale także z niskiego poziomu komercjalizacji efektów badań. Pozytywnymi aspektami prowadzonej działalności jest systematyczny wzrost nakładów (dwukrotny w stosunku do 2005r.), a także zakres tematyczny badań, zgodny z profilem gospodarczym regionu (przeważają nauki rolnicze, inżynieryjne i techniczne, nauki przyrodnicze). Niestety, współpraca firm z sektorem B+R funkcjonuje w ograniczonym zakresie (80,2% przedsiębiorstw nie prowadzi takiej współpracy).

Przedsiębiorstwa z województwa lubelskiego cechuje niska konkurencyjność wynikająca m.in. z niewielkiej skali innowacyjności oferowanych produktów i usług (większość przedsiębiorstw w województwie lubelskim zaliczana jest do branży średniej i niskiej techniki). Badania wskazują, że przedsiębiorcy są przychylni nowym rozwiązaniom, a niski poziom zaangażowania MŚP we wdrażanie innowacji jest skutkiem ograniczonych własnych środków finansowych oraz braku dostępu do źródeł zewnętrznych. Podczas gdy w kraju istotny w finansowaniu innowacji jest udział kapitału zagranicznego, przedsiębiorstwa w województwie lubelskim muszą polegać głównie na środkach własnych. W związku z tym innowacje wdrażane są najczęściej przez duże przedsiębiorstwa przemysłowe.

Do pozostałych barier wdrażania innowacji wskazywanych przez przedsiębiorców należy zaliczyć: zbyt wysokie koszty innowacji i obawa przed nadmiernym ryzykiem a także brak kompleksowego systemu wspierania przedsiębiorstw w zakresie tworzenia i absorbowania innowacji, ograniczony dostęp do wiedzy, trudność w znalezieniu partnerów do współpracy oraz brak wykwalifikowanego personelu i brak informacji na temat rynków. System instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw jest dobrze rozwinięty w aspekcie ilościowym, jednak skala oddziaływania i zakres świadczonych usług jest niewystarczająca, zwłaszcza w odniesieniu do wspierania innowacyjności. Świadczy o tym mała ilość transferów technologii przeprowadzanych przez działające w województwie lubelskim ośrodki, mała liczba firm technologicznych inkubowanych w regionalnych inkubatorach oraz stosunkowo mały udział firm technologicznych lub o dużym potencjale innowacyjnym.

Interwencja RPO WL 2014-2020 będzie skupiała się na zapewnieniu jak najlepszych warunków do wdrażania innowacyjnych rozwiązań w przedsiębiorstwach, pobudzaniu aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw i ograniczaniu ryzyka związanego z wdrażaniem innowacji. Wsparcie kierowane będzie głównie na projekty rozwojowe przedsiębiorstw oraz projekty współpracy przedsiębiorstw i jednostek badawczo-rozwojowych, aby zachęcić MŚP do tworzenia, a nie jedynie absorbowania innowacji. Program będzie oferował także wsparcie dla przedsiębiorstw i jednostek otoczenia biznesu ułatwiających transfer technologii, zakup wyników prac B+R, a także finansowanie powstawania i działalności spółek komercjalizujących badania naukowe. Oferowane wsparcie ma przyczynić się do generowania przez sektor MŚP większej liczby miejsc pracy. Preferencje w zakresie wspierania innowacji będą miały projekty związane z regionalnymi inteligentnymi specjalizacjami¹.

Przedsiębiorczość

W 2011 r. liczba podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. mieszkańców

¹ Regionalne inteligentne specjalizacje zostały określone w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego

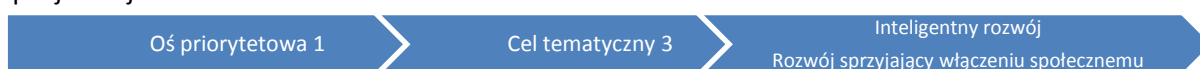
wyniosła 746, plasując województwo lubelskie pod tym względem na 15 miejscu w Polsce. Populację wszystkich podmiotów gospodarczych w regionie stanowią w 95% podmioty zatrudniające od 0 do 9 osób, przy czym dominują firmy najmniejsze. Region wyróżnia się także stagnacją w rotacji liczby przedsiębiorstw, co oznacza, że z jednej strony mało przedsiębiorstw zostaje wyrejestrowanych, ale niewiele także powstaje.

Duża liczba bardzo małych podmiotów o lokalnym charakterze w województwie lubelskim oraz profil prowadzonej działalności skutkuje niską konkurencyjnością całego sektora MŚP. Bardzo mało nowych podmiotów podejmuje działalność w obrębie nowoczesnych usług i działalności innowacyjnej. Mało chłonny rynek wewnętrzny nie generuje zapotrzebowania na tego typu produkcję, natomiast wyjście z produktem poza granice regionu czy kraju wymaga zarówno nakładów finansowych jak i wiedzy w zakresie prowadzenia i internacjonalizacji działalności. W związku z tym w eksporcie województwa lubelskiego przeważają produkty średniej i niskiej techniki, a w żadnej z branż przemysłu eksport z województwa lubelskiego nie osiągnął znaczących wartości udziału w eksporcie całego kraju.

Pod względem liczby instytucji otoczenia biznesu Lubelskie zajmuje dobrą pozycję na tle innych województw (3,2 tys. przedsiębiorstw na 1 ośrodek – 3 miejsce w kraju). Na 50 ośrodków innowacji i przedsiębiorczości na Lubelszczyźnie, większość to ośrodki szkolno-doradcze, zaliczane do „miękkich” form wsparcia przedsiębiorczości. Bardzo niska jest obecność instytucji parabankowych, uruchamiających źródła finansowania innowacji i przedsiębiorczości. Równie niska jest możliwość rozwoju w ramach inkubatorów.

Województwo lubelskie regularnie zajmuje ostatnie miejsca w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej województw Polski. W 2011r. w województwie lubelskim funkcjonowały tylko 353 firmy z udziałem kapitału zagranicznego, co stanowi jedynie 1,42% liczby takich przedsiębiorstw w Polsce. Jednym z powodów niskiej oceny regionu lubelskiego jest niedostateczna dostępność profesjonalnie urządzonych terenów inwestycyjnych, które mogłyby stanowić miejsce lokalizacji działalności produkcyjnej. W roku 2012 jednostki samorządu terytorialnego wskazały 221 stref przedsiębiorczości do rozwoju przemysłu i usług o łącznej powierzchni 6,7 tys. ha², wśród których zdecydowaną większość stanowią tereny typu greenfield.

W ramach RPO WL 2014-2020 kierowane wsparcie będzie miało na celu pobudzenie aktywności mieszkańców do zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej. W głównej mierze chodzi o zapewnienie firmom dostępu do finansowania zewnętrznego (w postaci bezzwrotnej i zwrotnej), umożliwienia im rozwoju oraz nawiązywanie i zacieśnianie współpracy firm w celu podniesienia ich konkurencyjności. Ponieważ dotychczasowa aktywność i efektywność instytucji otoczenia biznesu w regionie lubelskim nie jest satysfakcjonująca, niezbędne jest zapewnienie wsparcia dla podniesienia jakości oferowanych przez nie usług. Interwencja ma również za celu rozszerzenie działalności firm poza rynek lokalny, wsparcie międzynarodowej współpracy gospodarczej przedsiębiorstw i ich promocję. Dodatkowo wspierane będą projekty zagospodarowania terenów inwestycyjnych. Preferencje uzyskają projekty wpisujące się w regionalne inteligentne specjalizacje.

² Dane Biura Planowania Przestrzennego w Lublinie

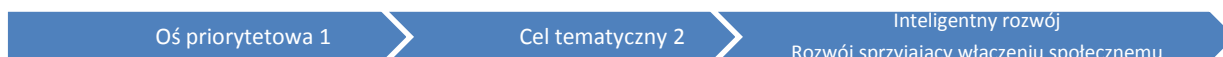
Technologie informacyjno – komunikacyjne

Przestrzeń wirtualna stwarza szerokie możliwości dla rozwoju gospodarki, zwiększenia dostępności usług publicznych oraz ograniczenia wykluczenia społecznego (w szczególności poprzez zwiększenie dostępu do usług osób mieszkających w dużej odległości od ośrodków wzrostu).

W województwie lubelskim w 2011r. dostęp do Internetu posiadało aż 96% przedsiębiorstw, a tym samym 2,1 pkt. proc. więcej niż średnio w kraju, a 58,7% posiadało własną stronę internetową (w kraju 64,7%). Przedsiębiorstwa otrzymujące zamówienia poprzez sieci komputerowe w województwie lubelskim w 2011r. stanowiły jedynie 6,4%, przy średniej dla Polski 10,9%, zaś przedsiębiorstwa składające zamówienia tą drogą to 16,3% w regionie i 19,3% w kraju, przy czym są to przeważnie podmioty duże.

Powszechność rozwiązań elektronicznych oraz coraz bardziej elastyczny infrastrukturalnie dostęp do sieci mają swoje odzwierciedlenie w ciągle rosnącej liczbie gospodarstw wyposażonych w komputer (w 2011r. odsetek takich gospodarstw w województwie lubelskim wyniósł 61,5% a w Polsce 66,7%) oraz komputer z dostępem do Internetu (55,4% w województwie lubelskim oraz 62,3% w Polsce). Wzrasta popyt na usługi i rozwiązania TIK w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego, takich jak medycyna, kultura czy edukacja. Zbyt wysokie koszty sprzętu oraz dostępu do Internetu wciąż stanowią pewną barierę, ale często przyczyną braku korzystania z rozwiązań TIK jest brak potrzeby korzystania z łącza oraz brak odpowiednich umiejętności.

W ramach RPO WL 2014-2020 wspierane będą działania stymulujące wdrażanie e-usług (oferowanych zarówno przez przedsiębiorstwa jak i jednostki publiczne), zwiększające poziom digitalizacji oraz interoperacyjność systemów.

W ramach unijnego pakietu „20-20-20” podmioty z terenu UE powinny prowadzić politykę zmierzającą do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych, zwiększenia udziału odnawialnych źródeł energii w zużyciu energii a także wzrostu efektywności energetycznej.

Ograniczanie emisji w gospodarce, odnawialne źródła energii, efektywność energetyczna

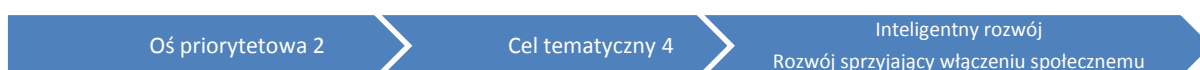
Zakłady zlokalizowane na terenie województwa lubelskiego zobowiązane są do ograniczania wielkości emisji CO₂ w ramach wspólnotowych działań zmierzających do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych. Województwo lubelskie należy do obszarów o średnim poziomie zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego. Zajmuje 8 miejsce w kraju pod względem emisji pyłów i 12 miejsce pod względem emisji gazów z zakładów szczególnie uciążliwych. Szacuje się, że główny wpływ na stan czystości powietrza na terenie województwa lubelskiego posiada emisja powierzchniowa (ok. 50,1%), mniejsze znaczenie odgrywają źródła komunikacyjne (ok. 31,8% całkowitej emisji zanieczyszczeń w skali województwa) oraz emisja ze źródeł punktowych (ok. 18,1% wielkości emisji dla województwa lubelskiego w 2009r.).

Duże zasoby energii odnawialnej w województwie lubelskim wskazują na możliwość efektywnego wzrostu udziału odnawialnych źródeł energii w zużyciu energii. Jako najbardziej perspektywiczne w województwie lubelskim źródło energii odnawialnej należy traktować biomasę. Ocena taka wynika z łatwej dostępności surowca i możliwości zorganizowania podaży biomasy. Jej właściwe wykorzystanie będzie w przyszłości jednym z ważniejszych elementów zrównoważonego

i wielokierunkowego rozwoju obszarów wiejskich. Położenie województwa w rejonie, który obok pasa nadmorskiego, uznawany jest za najlepszy do wykorzystania energii słonecznej, stwarza szanse dla produkcji energii solarnej oraz szerokiego wykorzystywania ogniw fotowoltaicznych. Ponadto stosunkowo duże znaczenie ma wykorzystanie energii wody, wiatru i energii ziemi. Obecnie energia pozyskiwana ze źródeł odnawialnych stanowi niespełna 3% całkowitego zużycia energii pierwotnej w kraju, z czego około 98% przypada na biomasę. Niskie wykorzystanie OZE wynika zarówno z ograniczeń finansowych potencjalnych inwestorów w regionie jak i złej jakości systemów przesyłowych, nie przystosowanych do odbioru energii ze źródeł rozproszonych.

Ograniczenie zużycia energii, przekładające się na ograniczenie emisji gazów cieplarnianych, może się odbywać w drodze zwiększania efektywności energetycznej w budownictwie użyteczności publicznej i w przedsiębiorstwach. Termomodernizacja budynków pozwala zaoszczędzić od około 30-40% do 70% zużywanej energii cieplnej. Budynki w województwie lubelskim nadal mają słabą izolację termiczną, niską wydajność źródeł ciepła oraz niedobór mierników ciepła. W związku z tym na ograniczenia zużycia energii znaczący wpływ może mieć sektor budowlany, mający największy udział w procentowym zużyciu energii.

Interwencja RPO WL 2014-2020 w zakresie efektywności energetycznej i gospodarki niskoemisyjnej będzie się koncentrowała na rozwoju energetyki opartej na odnawialnych źródłach energii. W ramach zrównoważonego wykorzystania zasobów środowiska finansowane będą projekty ograniczające zużycie zasobów środowiska i energii w przedsiębiorstwach oraz w sektorze budowlanym. Przewidywana jest również budowa oraz modernizacja sieci dystrybucyjnych niskiego i średniego napięcia umożliwiających przyłączanie jednostek wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych do Krajowego Systemu Elektroenergetycznego. W ramach zintegrowanego rozwoju, województwo lubelskie będzie wspierało rozwój zrównoważonego transportu miejskiego, rozwój Kogeneracji oraz rozwój technologii produkcji biokomponentów, biopaliw i urządzeń OZE jak również promocję strategii niskoemisyjnych. Dla poprawy jakości powietrza istotna jest termomodernizacja i termorenowacja budynków, modernizacja niskosprawnych kotłowni węglowych, stosowanie wysokosprawnych urządzeń odpylających oraz urządzeń i systemów wykorzystujących OZE.

Przeciwdziałanie skutkom zmiany klimatu

W województwie lubelskim od kilkunastu lat obserwowane są zjawiska związane ze zmianami klimatu. Część obszaru dotykana jest problemami powodzi i podtopień, podczas gdy w innych częściach występujące okresy suszy wpływają negatywnie na gospodarkę i środowisko. Z tego względu niezbędne jest stworzenie sprawnego systemu zarządzania zasobami wodnymi, na który składa się odpowiednia infrastruktura oraz zintegrowanie działań służb ratowniczych.

Województwo charakteryzuje się słabym stanem technicznej infrastruktury przeciwpowodziowej oraz brakiem integracji sposobów zagospodarowania terenu do istniejących na danym obszarze zagrożeń. Niewielkie są jednocześnie zdolności retencyjne na terenie województwa. Pojemność istniejących zbiorników wodnych stanowi zaledwie 1,4% pojemności zbiorników funkcjonujących w kraju. Dla wzrostu retencji wodnej istotna jest zarówno budowa i modernizacja zbiorników jak też stałe lub okresowe retencjonowanie wody w korytach rzek, rowach

melioracyjnych oraz ochrona retencji naturalnej. Zgromadzone zasoby pozwolą na zapobieganie występowaniu podtopień i powodzi, a w okresach suchych na ich wykorzystanie m.in. do nawadniania użytków rolnych. Zapobieganie oraz sprawne reagowanie na skutki klęsk żywiołowych wymagają również stworzenia sprawnego systemu zarządzania jednostkami ratowniczymi. Wymaga to wyposażenia w sprzęt niezbędny do szybkiego powiadamiania i prowadzenia akcji ratunkowych oraz podniesienia poziomu wyszkolenia ratowników z zakresu obsługi sprzętu ratowniczego.

Planowana w RPO WL 2014-2020 interwencja w zakresie budowy, rozbudowy i modernizacji zbiorników retencyjnych oraz wzrostu efektywności systemów ratowniczo-gaśniczych i systemów ostrzegania należą do priorytetowych działań w zakresie ochrony przed powodzią i suszą na terenie województwa lubelskiego.

Oś priorytetowa 3

Cel tematyczny 5

Zrównoważony rozwój

Gospodarka odpadami

Liczba mieszkańców województwa lubelskiego objętych system selektywnej zbiórki odpadów utrzymuje się na niskim poziomie. Udział odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów w roku 2011 wyniósł w województwie lubelskim 9,3%, podczas gdy w kraju 10%. Nieefektywny system odbioru odpadów komunalnych od mieszkańców jest powodem niekontrolowanego pozbywania się odpadów poprzez spalanie w paleniskach domowych oraz składowanie na dzikich składowiskach. Objęcie zorganizowanym systemem odbierania odpadów komunalnych jak również selektywną zbiórką odpadów wszystkich mieszkańców spowoduje zmniejszenie a w dłuższej perspektywie całkowite wyeliminowanie dzikich składowisk. Niezbędne jest również wdrażanie technologii odzysku i ostatecznego unieszkodliwiania odpadów komunalnych w celu minimalizacji ich składowania. Powolne zmiany w kierunkach unieszkodliwiania odpadów powodują, że wciąż zbyt duża ilość odpadów trafia na składowiska zamiast do sortowni a następnie do odzysku, recyklingu, współspalania czy kompostowania. W roku 2011 udział odpadów składowanych w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku w województwie wyniósł 34,3% podczas gdy w Polsce 21,5%. Z kolei udział odpadów poddanych odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku w województwie wyniósł 60,8% podczas gdy w kraju 71,8%.

Wsparcie w ramach RPO WL 2014-2020 skierowane zostanie na stworzenie sprawnego systemu zagospodarowania odpadów komunalnych, poprawę gospodarowania odpadami innymi niż komunalne (zwłaszcza odpadami niebezpiecznymi) oraz likwidację dzikich wysypisk. W ramach zrównoważonego wykorzystania zasobów środowiska finansowane będą projekty wspierające tworzenie zintegrowanych systemów gospodarki odpadami których efektem będzie ograniczenie wytwarzania odpadów komunalnych, promowanie ponownego wykorzystania, wdrażanie technologii odzysku i ostatecznego unieszkodliwiania odpadów komunalnych w oparciu o Plan gospodarki odpadami dla województwa lubelskiego oraz ograniczenie ilości odpadów komunalnych deponowanych na składowiskach.

Oś priorytetowa 3

Cel tematyczny 6

Zrównoważony rozwój

Infrastruktura komunalna

Województwo lubelskie posiada duże zasoby wód podziemnych oraz zaliczane jest do mało zasobnych w wody powierzchniowe.

Jednocześnie zagrożenie dla jakości wód powierzchniowych stwarza w niedostatecznym stopniu rozwinięta infrastruktura komunalna. Główne źródła zanieczyszczeń środowiska wodnego w województwie lubelskim to odprowadzanie ścieków komunalnych i przemysłowych, a także spływy powierzchniowe wód opadowych z terenów rolniczych. Wpływ na stan środowiska wodnego mają także spływy wód opadowych z powierzchni utwardzonych, głównie na terenach przemysłowych i szlakach komunikacyjnych oraz w obrębie dużych ośrodków miejskich. Eliminacja i ograniczanie ładunków zanieczyszczeń odprowadzanych do wód i do ziemi pozwoli na poprawę jakości wód powierzchniowych.

W roku 2011 w województwie lubelskim 81,5% ludności korzystało z sieci wodociągowej zaś 48,5% z sieci kanalizacyjnej, co wskazuje na znaczną dysproporcję pomiędzy wysokim stopniem zaopatrzenia w wodę a niskim stopniem skanalizowania obszarów. Rozwój infrastruktury wodociągowej oraz kanalizacyjnej ma istotny wpływ na podnoszenie jakości i poziomu życia mieszkańców, zwłaszcza na terenach wiejskich. W roku 2011 na tych obszarach 70,7% ludności korzystało z dostępu do instalacji wodociągowych, natomiast tylko 15,9% ludności mogło korzystać z sieci kanalizacyjnej. Dysproporcja ta może stwarzać silną presję na środowisko naturalne.

Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód powierzchniowych i podziemnych oraz zapobieganie degradacji środowiska, uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej poprzez budowę i modernizację linii wodociągowych oraz wyposażenie aglomeracji w odpowiednie systemy odbioru ścieków komunalnych to niezbędne działania w województwie w ramach zaspokojenia potrzeb w sektorze gospodarki wodnej.

Wsparcie w ramach RPO WL 2014-2020 kierowane będzie na działania zapobiegające degradacji środowiska poprzez zmniejszenie ilości zanieczyszczeń wprowadzanych do wód powierzchniowych. Kompleksowe wsparcie gospodarki wodno-ściekowej uwzględni będzie budowę i modernizację sieci wodociągowych, inteligentne systemy zarządzania sieciami wodociągowymi, wyposażenie aglomeracji w odpowiednie systemy odbioru ścieków komunalnych, budowę oczyszczalni ścieków oraz poprawę parametrów istniejących oczyszczalni a także wsparcie dla gospodarki osadami ściekowymi.

Oś priorytetowa 3

Cel tematyczny 6

Zrównoważony rozwój

Dziedzictwo kulturowe, ochrona bioróżnorodności

Dziedzictwo kulturowe województwa lubelskiego pod względem atrakcyjności należy ocenić korzystnie. Jest to region niewątpliwie bardzo zróżnicowany, z kilkoma najwyższej klasy zabytkami, a przy tym nie do końca „odkryty” turystycznie, w czym należy upatrywać szans na zwiększenie liczby odwiedzających a, co za tym idzie wzrost atrakcyjności i konkurencyjności regionu. W województwie lubelskim w 2010 r. udzielono łącznie 1 612,1 tys. noclegów, co nie dawało zadowalającego wyniku i stanowiło 2,8% ogółu noclegów w kraju (w tym 3,2% w odniesieniu do ogółu turystów krajowych i 1,3% w odniesieniu do turystów zagranicznych), szczególnie biorąc pod uwagę fakt, iż na terenie województwa znajdują się obszary turystycznie cenione (przede wszystkim w kraju). Dotyczy to

takich miejscowości jak: Lublin, Zamość, Kazimierz Dolny. Najcenniejszymi pod względem przyrodniczym częściami województwa są: Polesie, w tym Pojezierze Łęczyńsko -Włodawskie, Roztocze z Puszcą Solską oraz Dolina Wisły i Dolina Bugu. Funkcję ośrodków uzdrowiskowych w województwie pełnią Nałęczów oraz Krasnobród.

Kompleksowy system walorów przyrodniczych województwa przedstawia Krajowa Sieć Ekologiczna ECONET-PL, będąca częścią Europejskiej Sieci Ekologicznej – ECONET. Do sieci NATURA 2000 zakwalifikowano w województwie 25 ostoi siedliskowych o powierzchni 87,1 tys. ha i 20 ostoi ptasich o powierzchni 301,3 ha; stanowi to odpowiednio 3,5% i 12,0% powierzchni województwa lubelskiego. Priorytetowym zadaniem w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu oprócz dalszego rozwoju sieci NATURA 2000 winno być zabezpieczenie cennych obszarów, szczególnie obszarów wodno-błotnych i leśnych. Mimo ogólnego dobrego stanu środowiska lokalnie występują potrzeby w zakresie rekultywacji gruntów. W 2010 r. grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji w województwie stanowiły 5% obszarów tego typu w Polsce. Zagrożeniem dla atrakcyjności przyrodniczej regionu jest zmniejszająca się różnorodność biologiczna środowiska na poziomie genetycznym, gatunkowym i siedliskowym, wywołana nadmierną ekspansją człowieka oraz czynnikami naturalnymi i zanieczyszczeniem środowiska.

Barierę w rozwoju społeczno-ekonomicznym miast stanowi degradacja terenów i przestrzeni publicznych. Wśród negatywnych procesów zachodzących w przestrzeni miejskiej widoczne jest chaotyczne zagospodarowywanie sfery podmiejskiej i postępująca degradacja terenów zielonych oraz występowanie terenów przemysłowych wymagających rekultywacji i rewitalizacji. Niezbędne są kompleksowe działania rewitalizacyjne, które wpłyną na podniesienie atrakcyjności miasta.

Planowana w RPO WL 2014 2020 interwencja w zakresie ochrony, promocji i rozwoju dziedzictwa kulturowego koncentruje się na wsparciu prac konserwatorskich, restauratorskich, prac budowlanych na rzecz zabytków nieruchomych, które zostały wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków, jak również zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego znajdujących się w sytuacji stanowiącej zagrożenie. W uzupełnieniu działań infrastrukturalnych wsparcie uzyskują działania promocyjne obiektów poddanych w/w pracom, a także działania polegające na opracowaniu zintegrowanego systemu informacji przedstawiającego ofertę turystyczną i kulturową regionu. W obszarze środowiska wsparcie skoncentrowane będzie na działaniach służących edukacji ekologicznej, przywróceniu i ochronie różnorodności biologicznej, ochronie i rekultywacji gleb oraz redukcji zanieczyszczeń powietrza. Wsparcie otrzymają również projekty z zakresu poprawy stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacji terenów zdegradowanych.

Oś priorytetowa 3

Cel tematyczny 6

Zrównoważony rozwój

Transport i komunikacja

Województwo lubelskie położone jest na osi uzupełniającej międzynarodowych korytarzy transportowych Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T południe-północ i wschód-zachód. W porównaniu do innych części kraju dostępność transportowa województwa jest niska ze względu na słabe (nawet jak na warunki polskie) wyposażenie w nowoczesną infrastrukturę transportową (brak autostrad oraz bardzo niewielki udział dróg ekspresowych).

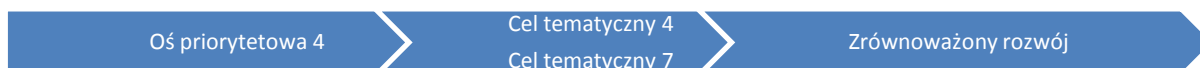
System drogowy województwa nie spełnia wymagań zarówno pod względem gęstości jak i jakości sieci. W 2010 roku wskaźnik gęstości dróg publicznych twardych w województwie lubelskim

wynosił 80,5 km/100km² (w kraju - 87,6 km/100km²). Łączna długość dróg wojewódzkich twardych w województwie w 2010 roku wyniosła 2 208,1 km natomiast wskaźnik gęstości był niższy niż w kraju i wynosił 8,8km/100 km² (kraj – 9,1 km/100km²). Układ sieci dróg krajowych i wojewódzkich w województwie lubelskim nie jest przystosowany do zaspakajania podstawowych potrzeb systematycznie wzrastającego ruchu regionalnego i międzynarodowego. Trasy przebiegające przez obszary o dużym stopniu zurbanizowania charakteryzują się ograniczoną płynnością ruchu, wynikającą z ograniczenia prędkości i braku segregacji ruchu tranzytowego i lokalnego. Zły stan techniczny istniejącej sieci drogowej (niskie standardy dróg, brak urządzeń bezpieczeństwa ruchu) oraz w wielu przypadkach nienormatywne parametry dróg przyczyniają się do niskiego poziomu bezpieczeństwa w ruchu drogowym. W 2008 roku w województwie lubelskim nie było ani jednego kilometra dróg zaliczonych do kategorii średniego, małego lub bardzo małego ryzyka (*Atlas ryzyka...* 2010). Pod tym względem sieć dróg krajowych w województwie lubelskim zajmuje ostatnie miejsce w Polsce.

W regionie jest dość dobrze rozwinięta sieć transportu publicznego. Województwo posiada jedno z najdłuższych połączeń autobusowych, a trzon stanowią regularne połączenia krajowe. W ogólnej liczbie linii dominowały linie podmiejskie. W największych miastach regionu funkcjonują systemy transportu miejskiego. Wszystkie wykorzystują komunikację autobusową, a w Lublinie dodatkowo trolejbusową. Problemem jest brak efektywnego zintegrowanego systemu transportu publicznego w miastach i na pozostałym obszarze województwa. M.in. z tego powodu w miastach nie obserwuje się znaczącego ograniczenia korzystania z indywidualnych środków transportu, co nie wpływa korzystnie na realizację polityki ograniczania emisji zanieczyszczeń powietrza.

Prowadzenie działań zmierzających do rozwoju ekologicznych i bardziej ekonomicznych środków komunikacji zbiorowej, a także integracja podsystemów komunikacji zbiorowej umożliwi zwiększenie udziału transportu publicznego w miastach i w województwie. Wprowadzenie zintegrowanego systemu transportowego umożliwi łatwe i efektywne korzystanie z różnych form transportu publicznego. Wymiana taboru dodatkowo przyczyni się do ograniczenia emisji dwutlenku węgla i dwutlenku siarki. Czynniki te będą miały pozytywny wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców województwa. Ważne jest osiągnięcie zrównoważonego, pod względem przestrzennym, technicznym, gospodarczym, społecznym i środowiskowym, systemu transportowego w warunkach rozwijającej się gospodarki rynkowej.

Planowana w RPO WL 2014-2020 interwencja obejmuje promowanie strategii niskoemisyjnej dla wszystkich typów obszarów oraz rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych zintegrowanych systemów transportu. Wspierane będą również projekty modernizacji dróg łączących węzły drugorzędne i trzeciorzędne z siecią TEN-T, zwiększające mobilność pracowników oraz ułatwiające prowadzenie działalności gospodarczej.

Rynek pracy

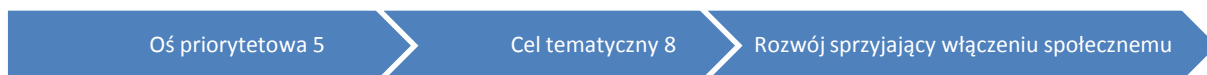
Słabość sektora przedsiębiorstw w województwie lubelskim sprawia, iż firmy nie są w stanie wygenerować odpowiedniej liczby miejsc pracy. W związku z powyższym województwo charakteryzuje niski wskaźnik zatrudnienia (w 2012r. wyniósł on w Lubelskiem 50,6%, w kraju 50,2%)

oraz wysoki wskaźnik bezrobocia (odpowiednio: 14,1%, i 13,4%), przy czym problemem jest wysoki poziom bezrobocia ukrytego na terenach wiejskich.

W województwie lubelskim rynek pracy charakteryzuje niekorzystna struktura bezrobocia m.in. wysoki udział osób długotrwale bezrobotnych, niski współczynnik aktywności osób starszych oraz niepełnosprawnych, a także niższy niż dla mężczyzn współczynnik aktywności zawodowej kobiet. Sytuacja kobiet na rynku pracy wynika głównie z trudności w godzeniu życia zawodowego i prywatnego.

Szczególnym problemem jest bezrobocie wśród osób młodych. Stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-24 lata wynosi 32,5%, a w wieku 25-34 12%³. Brak kwalifikacji, czy też brak doświadczenia zawodowego sprawia, że ludzie młodzi mają coraz większe trudności w znalezieniu pracy, w wyniku czego rośnie liczba długotrwale bezrobotnych. Dodatkowo spowolnienie gospodarcze uderza najmocniej w osoby młode, które najczęściej tracą pracę podczas redukcji zatrudnienia. Coraz większe problemy na rynku pracy odczuwają osoby z wyższym wykształceniem, co skutkuje odpływem z województwa lubelskiego osób wykształconych, w szczególności młodych i zdolnych do bardziej atrakcyjnych obszarów.

RPO WL 2014-2020 przewiduje wsparcie na rzecz osób poszukujących pracy i nieaktywnych zawodowo, w szczególności grup defaworyzowanych na rynku pracy (np. wsparcie dedykowane dla osób młodych) w celu zwiększenia ich szans na znalezienie zatrudnienia. Planowana jest również interwencja na rzecz aktywizacji osób powracających na rynek pracy oraz wspieranie usług opieki nad małymi dziećmi i osobami zależnymi w celu umożliwienia godzenia życia zawodowego i prywatnego. Wsparcie będzie kierowane także na rozwój przedsiębiorczości, w tym samozatrudnienia.

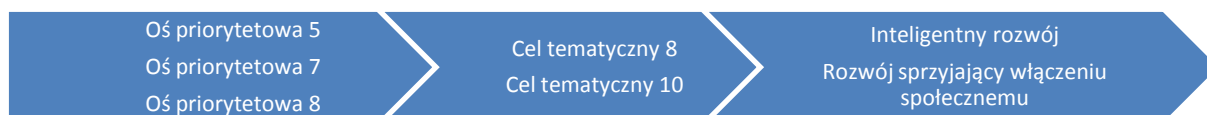
Kształcenie ustawiczne i zawodowe

Źródłem wysokiego bezrobocia w województwie lubelskim należy się doszukiwać nie tylko w słabości gospodarczej, ale również w niedopasowaniu kwalifikacji zawodowych do potrzeb pracodawców. Badania wykazują, że aż 75% pracodawców deklaruje problemy ze znalezieniem odpowiednich kandydatów do pracy. Wiąże się to m.in. z niską rangą i jakością kształcenia zawodowego oraz niedostatecznie skutecznym systemem nauczania praktycznego. Zarówno pracodawcy, jak i pracownicy wykazują małe zainteresowanie stałym podnoszeniem kwalifikacji. Ma to bezpośredni wpływ na niskie zaangażowanie w kształcenie ustawiczne. W UE z różnych form edukacji i szkoleń korzystało przeciętnie 8,9% ludności w wieku 25-64 lata, natomiast w województwie lubelskim 5,2%, choć i tak jest to wskaźnik nieznacznie wyższy niż w Polsce.

Pracodawcy nie zawsze potrafią dostosować się do zmieniającej się sytuacji gospodarczej. Dotyczy to m.in. braku umiejętności zapobiegania sytuacjom kryzysowym w przedsiębiorstwach, które odczuwają negatywne skutki zmiany gospodarczej, w tym mało powszechnego stosowania rozwiązań w zakresie elastycznych form zatrudnienia. Np. telepraca została wprowadzona zaledwie przez 3,2% polskich firm, a na część etatu pracuje tylko 9,5% kobiet i 4,7% mężczyzn.

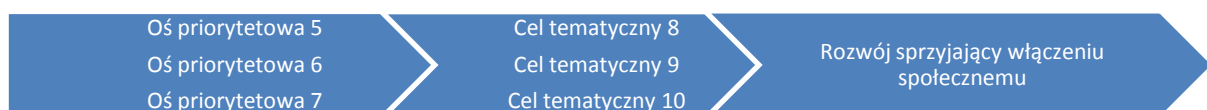
³ Dane GUS (IV kwartał 2012r.)

Interwencja RPO WL 2014-2020 będzie skupiała się na upowszechnianiu kształcenia ustawicznego oraz dostosowaniu oferty tego kształcenia, w szczególności do potrzeb pracodawców, zgodnie z ideą uczenia się przez całe życie. Wsparcie będzie koncentrowało się na zwiększeniu adaptacyjności przedsiębiorców i ich pracowników do zmieniającej się sytuacji gospodarczej, m.in. z wykorzystaniem elastycznych form zatrudnienia. Dodatkowo przewiduje się poprawę jakości i atrakcyjności kształcenia zawodowego, poprzez lepsze powiązanie go z rynkiem pracy ze szczególnym uwzględnieniem regionalnych inteligentnych specjalizacji. W uzasadnionych przypadkach przewiduje się wsparcie infrastruktury kształcenia zawodowego.

Demografia

Prognozowane negatywne tendencje demograficzne w województwie (m.in. szybkie tempo spadku liczby mieszkańców, wzrost udziału osób w wieku powyżej 64 lat) oraz krajowa polityka w wydłużenia wieku emerytalnego sprawiają, iż **w ramach RPO WL 2014-2020** podjęta zostanie interwencja na rzecz zwiększenia aktywności zawodowej i społecznej, w szczególności osób starszych.

Edukacja

Od 2002 roku znacząco poprawił się poziom wykształcenia ludności regionu lubelskiego, choć sytuacja na poszczególnych szczeblach edukacji znacznie się różni.

Wskaźnik upowszechniania edukacji przedszkolnej wśród dzieci 3-4-letnich⁴ w Polsce wynosił 58% natomiast w województwie lubelskim ten wskaźnik wynosił 52,1%. Mając na względzie wagę edukacji przedszkolnej, niezbędne jest umożliwienie dzieciom w wieku 3 i 4 lat korzystania z prawa do edukacji przedszkolnej.

Interwencja w ramach RPO WL 2014-2020 przewiduje zarówno wsparcie dla tworzenia nowych jak i istniejących ośrodków wychowania przedszkolnego⁵ zarówno w zakresie wygenerowania dodatkowych miejsc, zwiększenia uczestnictwa dzieci w wieku przedszkolnym jak i podniesienia jakości edukacji przedszkolnej. W uzasadnionych przypadkach, celem wyrównania dostępu do edukacji przedszkolnej, przewiduje się modernizację infrastruktury ośrodków wychowania przedszkolnego.

Średnie wyniki sprawdzianów szóstoklasistów oraz średnie wyniki egzaminów gimnazjalnych zarówno w części humanistycznej jak i matematyczno-przyrodniczej w województwie lubelskim nie odbiegają od średniej krajowej. Począwszy od roku 2008 wykazywały one tendencję spadkową, a

⁴ Od 2014r. wszystkie sześciolatki będą objęte obowiązkową nauką w szkole podstawowej a wszystkie pięciolatki będą odbywać roczne przygotowanie przedszkolne.

⁵ Jako ośrodki wychowania przedszkolnego należy rozumieć przedszkola oraz inne niż przedszkola formy wychowania przedszkolnego.

w każdym roku badanego okresu wyniki zarówno sprawdzianów, jak i egzaminów gimnazjalnych były wyższe w grupie miast na prawach powiatu od wyników tego sprawdzianu w pozostałych gminach.

Celem przeciwdziałaniu rozwarstwieniu społecznemu w szkołach i placówkach oświatowych, zmniejszania odsetka młodzieży niekontynuującej nauki⁶ **interwencja RPO WL 2014-2020** będzie wspierać działania na rzecz podnoszenia jakości nauczania poprzez m.in. rozwijanie metod aktywnego i praktycznego uczenia się na wszystkich etapach edukacyjnych. Planowane działania będą wspierały jednostki systemu oświaty w pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz uwzględniały zwiększenie dostępu do informacji edukacyjno-zawodowej. Przewidziano także wsparcie szkół i placówek oświatowych w zakresie rozwoju kompetencji zawodowych nauczycieli, jak również doposażenie w nowoczesne narzędzia i pomoce dydaktyczno-naukowe, a w uzasadnionych przypadkach wsparcie infrastruktury.

Pomoc społeczna

Lubelskie jest regionem, który charakteryzuje się najwyższym poziomem zagrożenia ubóstwem relatywnym w Polsce (w 2011r. wynosił on 31,3%, podczas gdy w kraju 17,7%). Do grupy zagrożonej wykluczeniem społecznym należą m.in. osoby niepełnosprawne, stanowiące 14,3% ludności województwa lubelskiego (kraj 12,2%)⁷. W I kwartale 2012 roku współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych (wg BAEL) w województwie lubelskim wyniósł 15,6% (kraj 17,3%), a wskaźnik zatrudnienia wynosił 13,7% (kraj 14,7%). Z uwagi na zachodzące procesy demograficzne wyzwaniem dla regionu w obszarze włączenia społecznego jest też wsparcie na rzecz osób starszych (w szczególności kobiet, które w tej grupie wiekowej stanowią zdecydowaną większość).

W 2011r. w województwie lubelskim pomocą społeczną objęto ponad 8 tys. rodzin (niemal 250 tys. osób, tj. 11% mieszkańców). Najwięcej osób korzystało z pomocy z powodu ubóstwa (54%), bezrobocia (46%), długotrwałej choroby (25%), bezradności opiekuńczo-wychowawczej (24%). Zaobserwowano pogębianie się zjawisk długotrwałego korzystania z pomocy społecznej, dziedziczenia biedy i niekorzystnych postaw społecznych oraz bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. W zakresie działań jednostek pomocy społecznej dominują pasywne formy pomocy o niskiej skuteczności i efektywności, istnieje zatem konieczność wdrażania nowych narzędzi i standardów. Problemy społeczne często są skoncentrowane w skali lokalnej. Niejednokrotnie lokalne społeczności zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym zamieszkują jednocześnie tereny dotknięte w dużym stopniu degradacją infrastruktury.

Wsparcie w zakresie aktywnego włączenia **w ramach RPO WL 2014-2020** przewiduje realizację programów na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym społeczności marginalizowanych, ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową. Specyficzną formą wsparcia będzie kompleksowa rewitalizacja wybranych obszarów obejmująca również interwencję EFRR.

⁶Liczba młodzieży niekontynuującej nauki w Polsce kształtuje się na poziomie 5%, w województwie lubelskim wynosi 6% a cel określony dla Polski w Krajowym Programie Reform wynosi 4,5% do 2020r.

⁷zadeklarowało ograniczenie zdolności do wykonywania zwykłych czynności podstawowych dla swojego wieku (niepełnosprawność biologiczna) i/lub posiadało ważne orzeczenie kwalifikujące je do zaliczenia do zbiorowości osób niepełnosprawnych

Oś priorytetowa 6
Oś priorytetowa 8

Cel tematyczny 9

Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu

Usługi społeczne

Na terenie województwa występują znaczne dysproporcje terytorialne w dostępie do usług społecznych, w tym koncentracja usług społecznych w ośrodkach miejskich. Niedostateczna jest oferta wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, usług na rzecz osób starszych oraz niepełnosprawnych. Diagnoza funkcjonowania systemu ochrony zdrowia na poziomie krajowym jak i regionalnym wskazuje na wciąż istniejące deficyty w zakresie jakości i dostępności do usług medycznych. Ponadto w województwie funkcjonuje niewystarczająca liczba zakładów opiekuńczo – leczniczych oraz opiekuńczo – pielęgnacyjnych, a także ograniczona sieć opieki paliatywnej i terminalnej.

Wsparcie w ramach RPO WL 2014-2020 w powyższym zakresie będzie koncentrowało się na działaniach skierowanych do osób w celu zwiększenia dostępności i jakości usług społecznych. Przewiduje się również wsparcie inwestycyjne w infrastrukturę ochrony zdrowia w zdiagnozowanych obszarach deficytowych oraz infrastruktury usług społecznych związanych z aktywizacją społeczno-zawodową osób i deinstytucjonalizacją usług.

Oś priorytetowa 6
Oś priorytetowa 8

Cel tematyczny 9

Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu

Ekonomia społeczna

W województwie lubelskim funkcjonują ogółem 3893 podmioty ekonomii społecznej, z czego 3754 to organizacje pozarządowe, a spośród pozostałych tylko 3 centra integracji społecznej, 18 klubów integracji społecznej, 40 spółdzielni socjalnych, 3 przedsiębiorstwa społeczne. Podmioty te cechuje nietrwałość, niestabilność funkcjonowania oraz nierównomierne rozmieszczenie, aczkolwiek mogą stać się alternatywą dla zakładania działalności gospodarczej na ogólnych zasadach oraz tworzenia nowych miejsc pracy dla osób w trudnej sytuacji na rynku pracy. Najważniejsze wyzwania dla województwa w obszarze ekonomii społecznej zdefiniowano w *Wieloletnim regionalnym planie działań na rzecz upowszechnienia i promocji ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubelskim na lata 2013-2020.*

Interwencja w ramach RPO WL 2014-2020 w tym zakresie przewiduje kompleksowe wsparcie na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, jak również wsparcie inwestycyjne dla podmiotów ekonomii społecznej.

Oś priorytetowa 6
Oś priorytetowa 8

Cel tematyczny 9

Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu

Kapitał społeczny

Województwo lubelskie charakteryzuje się niezadowalającym poziomem kapitału społecznego oraz niskim wskaźnikiem rozwoju społecznego⁸. Słabą stroną jest niski poziom i niewystarczająca świadomość potrzeby współpracy międzysektorowej na rzecz włączenia społecznego i walki z ubóstwem. Problemem jest również niewystarczający potencjał sektora pozarządowego.

⁸Krajowy Raport o Rozwoju Społecznym, Polska 2012, Rozwój regionalny i lokalny, 2012

Interwencja w ramach RPO WL 2014-2020 przewiduje działania na rzecz aktywności społeczności lokalnych i rozwoju lokalnego, ze szczególnym uwzględnieniem społeczności marginalizowanych, ukierunkowane zwłaszcza na obszary rewitalizowane.

Oś priorytetowa 6

Cel tematyczny 9

Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu

Poniższa tabela przedstawia podział środków w ramach RPO WL 2014 -2020.

Oś priorytetowa RPO WL	Wybrany priorytet inwestycyjny	% EFRR	% EFS	€
Oś 1 CT: 1/2/3 Konkurencyjność przedsiębiorstw i innowacje 24% EFRR	1.2. promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+, rozwój powiązań między przedsiębiorstwami, centrami B+R i szkołami wyższymi (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)	2,00%		27 233 235
	2.2 Rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK	2,00%		27 233 235
	2.3 Wzmacnianie zastosowania rozwiązań cyfrowych w ramach e-gov, e-edukacji, włączenia cyfrowego, e-kultury i e-zdrowia	2,00%		27 233 235
	3.1. promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również przez inkubatory przedsiębiorczości	3,00%		40 849 853
	3.2. opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu umiędzynarodawiania	2,00%		27 233 235
	3.3. wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług	7,50%		102 124 632
	3.4. wspieranie zdolności MŚP do udziału w procesach wzrostu i innowacji	5,50%		74 891 397
Oś 2 CT:4 Energia przyjazna środowisku 21% EFRR	4.1. Promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii	8,00%		108 932 941
	4.2. Promowanie efektywności energetycznej i wykorzystania OZE przez przedsiębiorstwa	1,00%		13 616 618
	4.3. Wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w sektorze publicznym i mieszkaniowym	1,00%		13 616 618
	4.5. Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygacyjnych	10,00%		136 166 177
	4.7. Promowanie wydajnej kogeneracji energii cieplnej i elektrycznej w oparciu o popyt na użytkową energię ciepłą	1,00%		13 616 618
Oś 3 CT: 5/6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów 20% EFRR	5.2. Promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi	1,00%		13 616 618
	6.1. Zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	1,50%		20 424 927
	6.2. Zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	7,00%		95 316 324
	6.3. Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego	3,50%		47 658 162
	6.4. Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu Natura 2000 oraz zielonej infrastruktury	1,00%		13 616 618
6.5. Działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, rekultywację terenów przemysłowych i redukcję zanieczyszczenia powietrza	6,00%		81 699 706	
Oś 4 CT 4/7 Mobilność regionalna i ekologiczny transport 20 % EFRR	4.5 Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygacyjnych	1,50%		20 424 927
	7.2 Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T	13,50%		183 824 339
	7.3 Rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty i połączenia multimodalne	2,50%		34 041 544
	7.4 Rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego	2,50%		34 041 544
Oś 5 CT: 8 Przedsiębiorczość i zatrudnienie 47% EFS	8.5 Zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników		16,00%	75 272 064
	8.6 Trwała integracja na rynku pracy ludzi młodych bez pracy, zwłaszcza tych którzy nie uczestniczą w kształceniu lub szkoleniu (NEET)		4,00%	18 818 016
	8.7 Samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy		8,00%	37 636 032
	8.8 Równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego		4,00%	18 818 016
	8.9 Adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian		11,00%	51 749 544

	8.10 Aktywne i zdrowe starzenie się		4,00%	18 818 016
Oś 6 CT: 9 Włączenie społeczne 2,9% EFS	9.4 Aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności		18,00%	84 681 072
	9.7 Ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym		4,00%	18 818 016
	9.8 Wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych		6,00%	28 227 024
	9.9 Lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność		1,00%	4 704 504
Oś 7 CT: 10 Edukacja, umiejętności i kompetencje 20% EFS	10.1 Zapobieganie i ograniczanie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej i promowanie dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, podstawowej i ponadpodstawowej		15,00%	70 567 560
	10.3 Poprawa dostępności uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji pracowników i osób poszukujących pracy, zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami		5,00%	23 522 520
Oś 8 CT: CT 9/10 Infrastruktura społeczna 11% EFRR	9.1 Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	4,00%		54 466 471
	9.2 Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności oraz obszarów miejskich i wiejskich	3,50%		47 658 162
	9.3 Wspieranie przedsiębiorczości społecznej	2,00%		27 233 235
	10.4 Rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	1,50%		20 424 927
Oś 9 PT 4% EFRR		4,00%		54 466 471
Oś 10 PT 4% EFS			4%	18 818 016
	SUMA EFRR	100,00 %		1 361 661 767
	SUMA EFS		100,00 %	470 450 400
	SUMA RPO			1 832 112 167

Część II

Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020

Oś Priorytetowa 1 Konkurencyjność przedsiębiorstw i innowacje

Oś będzie realizowana poprzez następujące działania:

➤ Działanie 1 (Priorytet inwestycyjny 1.2):

Promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwój powiązań między przedsiębiorstwami, centrami B+R i szkołami wyższymi (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)

Alokacja na działanie – 2% Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- MŚP
- instytucje otoczenia biznesu

Grupa docelowa:

- MŚP

Przykłady działań:

- wsparcie tworzenia infrastruktury B+R w przedsiębiorstwach (w tym tworzenie CBR),
- stymulowanie działalności B+R przedsiębiorstw (wsparcie prac B+R realizowanych przez przedsiębiorstwa, „fundusz ograniczania ryzyka”),
- zakup wyników prac B+R/technologii, praw do własności intelektualnej, w tym patentów, licencji, know-how lub innej nieopatentowanej wiedzy technicznej związanej z wdrażanym produktem lub usługą („bon na innowacje”),
- wsparcie uzyskania praw wyłącznych dla własnych rozwiązań technicznych,
- finansowanie powstawania i działalności spółek komercjalizujących badania naukowe,
- wsparcie MŚP na początkowych etapach wzrostu, których przedsięwzięcia oparte są na innowacyjnych rozwiązaniach,
- wsparcie doradczo-szkoleniowe dla MSP niezbędne do rozwoju działalności B+R prowadzonej przez przedsiębiorców,
- promocja współpracy nauki i biznesu, promocja innowacyjności oraz internacjonalizacji jako źródła konkurencyjności gospodarki.

Typy projektów:

- zakup wyposażenia infrastruktury badawczo-rozwojowej oraz ekspertyz i analiz wykonanych przez jednostki badawczo-rozwojowe (JBR) celem opracowania nowych produktów, procesów lub usług, lub też wprowadzenia znaczących ulepszeń do istniejących produktów, procesów lub usług - prowadzenie badań celowych,
- stworzenie pełnej infrastruktury badawczo-rozwojowej umożliwiające komercyjne świadczenie usług badawczo-rozwojowych,
- inwestycje polegające na zakupie i wdrożeniu innowacyjnych rozwiązań.

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

➤ Działanie 2 (Priorytet inwestycyjny 2.2):

Rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK

Alokacja na działanie – 2 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- przedsiębiorcy
- instytucje otoczenia biznesu

Grupa docelowa:

- mieszkańcy województwa lubelskiego
- przedsiębiorcy

Przykłady działań:

- wspieranie działań mających na celu tworzenie, rozwój produktów i usług opartych na TIK związanych z działalnością MŚP

Typy projektów:

- zakup sprzętu i oprogramowania umożliwiający wprowadzenie nowej e-usługi,
- wdrożenie wirtualnego systemu obsługi działalności MŚP,
- rozwój działalności on-line poprzez wdrożenie systemu zarządzania sprzedażą i usługami,
- zakup licencji na oprogramowanie, zakup usług IT, wdrożenie nowoczesnych rozwiązań informatycznych w organizacji i zarządzaniu przedsiębiorstwem,
- uruchomienie strony internetowej, portalu, wortalu internetowego,
- stworzenie portalu pracowniczego do zarządzania zasobami personalnymi on-line

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

➤ Działanie 3 (Priorytet inwestycyjny 2.3):

Wzmacnianie zastosowania rozwiązań cyfrowych w ramach e-gov, e-edukacji, włączenia cyfrowego, e-kultury i e-zdrowia

Alokacja na działanie – 2 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną,
- Szkoły wyższe,
- Jednostki naukowe,
- Organizacje pozarządowe,
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- Podmioty działające w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne

Grupa docelowa:

- mieszkańcy województwa lubelskiego
- studenci
- turyści

Przykłady działań:

- działania związane ze zwiększeniem dostępu i wykorzystania TIK w rozwoju e-usług

Typy projektów:

- platformy wymiany informacji o bezpieczeństwie i porządku publicznym,
- rozwój elektronicznej platformy usług administracji publicznej e-urząd,
- rozwój informatycznego systemu zarządzania w oświacie,
- system zarządzania drogami województwa,
- systemy informacji przestrzennej,
- wirtualne muzea,
- wdrożenie e-usług w placówkach kulturalnych,
- digitalizacja zasobów placówek kultury i ich udostępnienie
- multimedialne centra e-edukacji i wspierania kształcenia,
- e-usługi w bibliotekach,
- budowa zintegrowanego systemu informacji i zarządzania zbiorami bibliotek publicznych z użyciem technologii teleinformatycznych,
- stworzenie platform edukacyjnych zapewniających publiczny i otwarty dostęp do usług oraz zasobów edukacyjnych,
- projekty z zakresu e-zdrowia.

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

➤ Działanie 4 (Priorytet inwestycyjny 3.1):

Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwienie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również przez inkubatory przedsiębiorczości

Alokacja na działanie – 3 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- MŚP
- instytucje otoczenia biznesu
- jednostki samorządu terytorialnego

Grupa docelowa:

- MŚP

Przykłady działań:

- finansowanie powstawania i rozwoju nowych przedsiębiorstw (w tym usługi doradcze i szkoleniowe, „broker szkoleniowy”),
- rozbudowa przedsiębiorstwa prowadząca do wprowadzenia na rynek nowych produktów/usług,
- zróżnicowanie produkcji lub świadczenia usług przedsiębiorstwa poprzez wprowadzenie nowych dodatkowych produktów /usług,
- działania mające na celu dokonywanie zasadniczych zmian procesu produkcyjnego lub zmianę w sposobie świadczenia usług, skutkujące wprowadzeniem na rynek nowych lub ulepszonych produktów/usług przy jednoczesnym zwiększeniu zatrudnienia,
- wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych pracowników zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami przedsiębiorstw,
- tworzenie warunków technicznych dla rozwoju przedsiębiorczości.

Typy projektów:

- projekty miękkie nakierowane na specjalistyczne doradztwo w zakresie podnoszenia kwalifikacji zawodowych, uwarunkowań administracyjno-prawnych prowadzenia działalności gospodarczej, w tym rachunkowości,
- projekty twarde polegające na wsparciu bezpośrednim przedsiębiorstw nowopowstałych.
- projekty polegające na tworzeniu nowej i rozwoju istniejącej infrastruktury na rzecz rozwoju gospodarczego.

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

➤ **Działanie 5 (Priorytet inwestycyjny 3.2):**

Opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu umiędzynarodawiania

Alokacja na działanie – 2 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- MŚP
- instytucje otoczenia biznesu

Grupa docelowa:

- MŚP

Przykłady działań:

- promocja przedsiębiorstw na rynkach międzynarodowych (finansowanie udziału przedsiębiorstw na wystawach, targach, itp.),
- wsparcie międzynarodowej współpracy gospodarczej przedsiębiorstw (finansowanie misji gospodarczych, wizyt studyjnych, itp.).

Typy projektów:

- udział w targach i misjach, w tym zagranicznych,
- doradztwo w zakresie opracowania i wdrożenia nowych modeli biznesowych.

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

➤ **Działanie 6 (Priorytet inwestycyjny 3.3):**

Wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług

Alokacja na działanie – 7,5 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- MŚP

Grupa docelowa:

- MŚP

Przykłady działań:

- rozbudowa przedsiębiorstwa prowadząca do wprowadzenia na rynek nowych produktów/usług,

- zróżnicowanie produkcji lub świadczenia usług przedsiębiorstwa poprzez wprowadzenie nowych dodatkowych produktów /usług,
- działania mające na celu dokonywanie zasadniczych zmian procesu produkcyjnego lub zmianę w sposobie świadczenia usług, skutkujące wprowadzeniem na rynek nowych lub ulepszonych produktów/usług przy jednoczesnym zwiększeniu zatrudnienia.

Typy projektów:

- projekty twarde – budowa i wyposażenie odpowiedniej infrastruktury umożliwiającej wprowadzenie nowych i/lub ulepszonych produktów/usług w przedsiębiorstwie.

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

➤ ***Działanie 7 (Priorytet inwestycyjny 3.4):***
Wspieranie zdolności MŚP do udziału w procesach wzrostu i innowacji

Alokacja na działanie – 5,5 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- MŚP
- instytucje otoczenia biznesu

Grupa docelowa:

- MŚP
- instytucje otoczenia biznesu

Przykłady działań:

- profesjonalizacja usług IOB oraz w ograniczonym zakresie rozwój niezbędnej infrastruktury parków naukowo-technologicznych, centrów transferu technologii, spółek celowych, akademickich inkubatorów przedsiębiorczości itp.,
- usługi doradcze i szkoleniowe dla podmiotów zarządzających parkami przemysłowymi, inkubatorami przedsiębiorczości i innymi instytucjami o podobnym charakterze (IOB),
- rozwój klastrów regionalnych,
- zasilenie funduszy pożyczkowych, poręczeniowych i kapitałowych.

Typy projektów:

- wsparcie sektora MŚP poprzez działalność Instytucji Otoczenia Biznesu (wsparcie MŚP poprzez IOB),
- tworzenie funduszy pożyczkowych i poręczeniowych.

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

Oś Priorytetowa 2

Energia przyjazna środowisku

Oś będzie realizowana poprzez następujące działania:

➤ **Działanie 1 (Priorytet inwestycyjny 4.1):**
Promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii

Alokacja na działanie – 8 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Partnerzy społeczni i gospodarczy
- Spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki
- Przedsiębiorcy
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną
- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej)

Grupa docelowa:

- Osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu
- Mieszkańcy rynku ponadregionalnego i międzynarodowego
- Potencjalni turyści i inwestorzy

Przykłady działań/Typy projektów:

- wytwarzanie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych,
- budowa oraz modernizacja sieci umożliwiających przyłączenie jednostek wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych do Krajowego Systemu Elektroenergetycznego,
- biokomponenty i biopaliwa, zakłady do produkcji urządzeń OZE,
- efektywna dystrybucja ciepła z OZE (m. in. pompy ciepła, geotermia, kotłownie).

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

➤ **Działanie 2 (Priorytet inwestycyjny 4.2):**

Promowanie efektywności energetycznej i wykorzystania OZE przez przedsiębiorstwa

Alokacja na działanie – 1 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki
- Przedsiębiorcy

Grupa docelowa

- Osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu
- Mieszkańcy rynku ponadregionalnego i międzynarodowego
- Potencjalni turyści i inwestorzy

Przykłady działań/Typy projektów:

- wsparcie MŚP w zakresie efektywności energetycznej MŚP (zmniejszenie strat energii, ciepła, wody),
- audyty energetyczne (przemysłowe) MŚP.

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

➤ **Działanie 3 (Priorytet inwestycyjny 4.3):**

Wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w sektorze publicznym i mieszkaniowym

Alokacja na działanie – 1 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Partnerzy społeczni i gospodarczy
- Jednostki naukowe
- Szkoły wyższe
- Kościoły i związki wyznaniowe
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną
- Spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, Towarzystwa Budownictwa Społecznego
- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej)

Grupa docelowa:

- Osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu
- Mieszkańcy rynku ponadregionalnego i międzynarodowego
- Potencjalni turyści i inwestorzy

Przykłady działań/Typy projektów:

Kompleksowa modernizacja energetyczna budynków wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne w zakresie związanym m.in. z:

- ociepleniem obiektu,
- wymianą okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne,
- przebudową systemów grzewczych (wraz z wymianą źródła ciepła), systemów wentylacji i klimatyzacji, systemów wodno-kanalizacyjnych,
- instalacją OZE w modernizowanych energetycznie budynkach,
- instalacją systemów chłodzących, w tym również z OZE.

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

➤ **Działanie 4 (Priorytet inwestycyjny 4.5):**

Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygacyjnych

Alokacja na działanie – 10 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Partnerzy społeczni i gospodarczy
- Spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki
- Jednostki naukowe
- Szkoły wyższe
- Przedsiębiorcy
- Kościoły i związki wyznaniowe
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną
- Spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, Towarzystwa Budownictwa Społecznego
- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej)

Grupa docelowa:

- Osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu
- Mieszkańcy rynku ponadregionalnego i międzynarodowego
- Potencjalni turyści i inwestorzy

Przykłady działań/Typy projektów:

Wsparcie wynikające z planów gospodarki niskoemisyjnej dla poszczególnych typów obszarów, stanowiące uzupełnienie projektów realizowanych z poziomu krajowego. Przykładowo działania obejmujące wsparcie: sieci ciepłowniczych i chłodniczych, oświetlenie, inwestycji w zakresie budownictwa pasywnego, oświetlenie miejskie, działania informacyjno promocyjne dot. np. oszczędności energii, kampanie promujące budownictwo zeroemisyjne.

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

➤ ***Działanie 5 (Priorytet inwestycyjny 4.7):***

Promowanie wysokosprawnej kogeneracji energii cieplnej i elektrycznej w oparciu o popyt na użytkową energię ciepłą

Alokacja na działanie – 1 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Partnerzy społeczni i gospodarczy
- Spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki
- Przedsiębiorcy
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną
- Spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, Towarzystwa Budownictwa Społecznego
- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej)

Grupa docelowa:

- Osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu
- Mieszkańcy rynku ponadregionalnego i międzynarodowego
- Potencjalni turyści i inwestorzy

Przykłady działań/Typy projektów:

- budowa lub przebudowa jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w skojarzeniu,

- budowa lub przebudowa jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w skojarzeniu z OZE,
- budowa lub przebudowa jednostek wytwarzania ciepła w wyniku której jednostki te zostaną zastąpione jednostkami wytwarzania energii w skojarzeniu,
- budowa przyłączy do sieci ciepłowniczej i elektroenergetycznej.

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

Oś Priorytetowa 3

Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów

Oś będzie realizowana poprzez następujące działania:

➤ **Działanie 1 (Priorytet inwestycyjny 5.2):**

Promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi

Alokacja na działanie – 1 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Parki narodowe i krajobrazowe
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne
- Partnerzy społeczni i gospodarczy
- Instytucje uczestniczące w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym
- Spółki wodne
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną działające w sferze ochrony środowiska

Grupa docelowa:

- Osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu
- Mieszkańcy rynku ponadregionalnego i międzynarodowego
- Potencjalni turyści i inwestorzy

Przykłady działań/Typy projektów:

- Rozwój form małej retencji
- Organizacja systemów wczesnego reagowania i ratownictwa w sytuacjach nagłego wystąpienia zjawisk katastrofalnych (głównie sprzęt do powadzenia akcji ratowniczych, wyposażenie jednostek ratowniczych) i usuwania skutków katastrof

➤ **Działanie 2 (Priorytet inwestycyjny 6.1):**

Zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego

Alokacja na działanie – 1,5 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki
- Podmioty działające w oparciu o partnerstwo publiczno-privatne
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną działające w sferze ochrony środowiska

Grupa docelowa:

- Osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu
- Mieszkańcy rynku ponadregionalnego i międzynarodowego
- Potencjalni turyści i inwestorzy

Przykłady działań/Typy projektów:

- kompleksowe działania skierowane na poprawę gospodarowania odpadami komunalnymi m.in. poprzez ograniczenie wytwarzania odpadów komunalnych, promowanie ponownego wykorzystania, wdrażanie technologii odzysku i ostatecznego unieszkodliwiania odpadów komunalnych - w oparciu o WPGO,
- kompleksowa poprawa gospodarowania odpadami innymi niż komunalne oraz niebezpiecznymi - w oparciu o WPGO,
- likwidacja dzikich wysypisk i mogiłników.

➤ Działanie 3 (Priorytet inwestycyjny 6.2):

Zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego

Alokacja na działanie – 7 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki
- Podmioty działające w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne
- Spółki wodne
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną działające w sferze ochrony środowiska

Grupa docelowa:

- Osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu
- Mieszkańcy rynku ponadregionalnego i międzynarodowego
- Potencjalni turyści i inwestorzy

Przykłady działań/Typy projektów:

- kompleksowe wsparcie gospodarki wodno-ściekowej, w tym wyposażenie aglomeracji w odpowiednie systemy odbioru ścieków komunalnych, budowę oczyszczalni ścieków bądź poprawa parametrów już istniejących oczyszczalni, wsparcie dla gospodarki osadami ściekowymi – podział interwencji w oparciu o obecnie aktualizowany KPOŚK (do 10 tys. RLM),
- budowa i modernizacja linii wodociągowych (systemy zaopatrzenia w wodę, ujęcia i stacje uzdatniania wody),
- Zakup urządzeń i aparatury (np. mobilne laboratoria, instalacje kontrolno-pomiarowe), zakupu i remontu urządzeń służących gromadzeniu, odprowadzaniu, uzdatnianiu i przesyłowi wody.

➤ **Działanie 4 (Priorytet inwestycyjny 6.3):**

Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego

Alokacja na działanie – 3,5 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Parki narodowe i krajobrazowe
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne
- Organizacje pozarządowe
- Spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki
- Podmioty działające w oparciu o partnerstwo publiczno-privatne
- Kościoły i związki wyznaniowe
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną działające w sferze ochrony środowiska

Grupa docelowa:

- Osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu
- Mieszkańcy rynku ponadregionalnego i międzynarodowego
- Potencjalni turyści i inwestorzy

Przykłady działań/Typy projektów:

- przebudowa i renowacja instytucji kultury oraz obiektów zabytkowych (m.in. muzea, skanseny, budowle, zespoły budynków w tym budynki sakralne); dostosowanie ich do działalności kulturalnej, ew. połączonej z komercyjną,
- zakup trwałego wyposażenia oraz konserwacja muzealiów, starodruków itp., wsparcie i rozwój centrów informacji kulturalnej i promocji kultury, promocja kultury.

➤ **Działanie 5 (Priorytet inwestycyjny 6.4):**

Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu Natura 2000 oraz zielonej infrastruktury

Alokacja na działanie – 1 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Parki narodowe i krajobrazowe
- Podmioty sprawujące nadzór lub zarządzające obszarami chronionymi
- Regionalny Konserwator Przyrody
- Właściwe jednostki rządowe i samorządowe
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne
- Instytucje naukowe oraz badawczo-rozwojowe, w tym szkoły wyższe lub ich jednostki organizacyjne
- Instytucje oświatowe
- Ośrodki edukacji ekologicznej
- Spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki
- Podmioty działające w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną działające w sferze ochrony środowiska

Grupa docelowa:

- Osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu
- Mieszkańcy rynku ponadregionalnego i międzynarodowego
- Potencjalni turyści i inwestorzy

Przykłady działań/Typy projektów:

- parki krajobrazowe i rezerваты przyrody: podniesienie standardu bazy technicznej i wyposażenia parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody. Opracowywanie planów/programów ochrony dla obszarów cennych przyrodniczo,
- projekty w zakresie tworzenia centrów ochrony różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich w oparciu o gatunki rodzime np. banki genowe, parki miejskie, ogrody botaniczne, ekoparki,
- projekty dotyczące działalności gospodarczej wykorzystującej lokalne zasoby przyrodnicze wraz z promocją np. stawy widokowe, tereny wypoczynkowe, ścieżki dydaktyczne dla ich zagospodarowania na cele turystyczne,
- budowa i modernizacja niezbędnej infrastruktury związanej z ochroną, przywróceniem właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków (również na terenach chronionych).

➤ Działanie 6 (Priorytet inwestycyjny 6.5):

Działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, rekultywację terenów przemysłowych i redukcję zanieczyszczenia powietrza

Alokacja na działanie – 6 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Partnerzy społeczni i gospodarczy
- Spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki
- Jednostki naukowe
- Szkoły wyższe
- Przedsiębiorcy
- Kościoły i związki wyznaniowe
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną
- Spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, Towarzystwa Budownictwa Społecznego
- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej)

Grupa docelowa:

- Osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu
- Mieszkańcy rynku ponadregionalnego i międzynarodowego
- Potencjalni turyści i inwestorzy

Przykłady działań/Typy projektów:

- wsparcie MŚP: wsparcie inwestycji dotyczących poprawy jakości powietrza dla sektora MŚP, w tym instalacje i urządzenia (np. filtry) do redukcji zanieczyszczeń powietrza (pyłowe, gazowe), systemy monitoringu powietrza,
- inwestycje dotyczące hałasu (monitoringu hałasu),
- rekultywacja terenów przemysłowych, w tym: likwidowanie izolacji tych obszarów od pozostałych przestrzeni miejskich, zabezpieczenie przed niekontrolowanym przedostaniem się zanieczyszczeń przemysłowych do wód gruntowych, zatrzymanie dalszej degradacji tych terenów, poprawa estetyki przestrzeni miejskiej, udostępnienie terenów dla mieszkańców (np. dla celów rekreacyjnych), ożywienie terenów przemysłowych poprzez wprowadzenie na teren rewitalizowany nowych inwestycji,
- systemy pomiaru zanieczyszczeń w miastach oraz systemy informowania mieszkańców o poziomach zanieczyszczeń.

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

Oś Priorytetowa 4 Mobilność regionalna i ekologiczny transport

Oś będzie realizowana poprzez następujące działania:

➤ **Działanie 1 (Priorytet inwestycyjny 4.5):**

Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygacyjnych

Alokacja na działanie – 1,5 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

Miasta o liczbie mieszkańców powyżej 30 tys. oraz obszary powiązane z nimi funkcjonalnie i działające na ich obszarze:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną
- Podmioty świadczące usługi transportu publicznego na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego i ich związków na terenie miast objętych działaniem wyłonione do świadczenia tych usług zgodnie z Prawem zamówień publicznych.

Grupa docelowa:

- osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu

Przykłady działań:

Pomoc przewidziana jest dla projektów dotyczących modernizacji, przebudowy istniejącej sieci komunikacyjnej jak i zakupu nowoczesnego taboru. Wsparcie uzyskują kompleksowe projekty dotyczące systemów transportu publicznego w miastach liczących w granicach administracyjnych powyżej 30 tys. mieszkańców.

Typy projektów:

- wsparcie wynikające z planów niskoemisyjnych dla poszczególnych typów obszarów, stanowiące uzupełnienie projektów realizowanych z poziomu krajowego,
- zrównoważona mobilność miejska - budowa, przebudowa infrastruktury transportu publicznego,
- zakup niskoemisyjnego taboru trolejbusowego i autobusowego,
- budowa systemów park&ride, bike&park,
- przebudowa infrastruktury miejskiej w celu ograniczania ruchu drogowego w centrach miast,

➤ **Działanie 2 (Priorytet inwestycyjny 7.2):**

Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T

Alokacja na działanie – 13,5 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną

Grupa docelowa:

- osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu

Przykłady działań:

W ramach działania realizowane będą projekty przyczyniające się do zwiększenia mobilności regionalnej - projekty dotyczące robót budowlanych i modernizacji sieci dróg o znaczeniu regionalnym, budowy obwodnic miejscowości, a także infrastruktury towarzyszącej położonej w ciągu budowanych bądź modernizowanych dróg. Wsparciem objęte zostaną także projekty poprawiające bezpieczeństwo w ruchu drogowym w sieci dróg wojewódzkich ewentualnie powiatowych (likwidacja miejsc niebezpiecznych, systemy informacji dla kierowców).

Typy projektów:

- inwestycje z zakresu budowy, przebudowy dróg wojewódzkich, ewentualnie powiatowych i gminnych w sieci kompleksowej TEN-T oraz stanowiących połączenie do sieci TEN-T, w tym inwestycje na rzecz poprawy bezpieczeństwa i przepustowości ruchu na tych drogach (Inteligentne Systemy Transportowe).

➤ **Działanie 3 (Priorytet inwestycyjny 7.3):**

Rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty i połączenia multimodalne

Alokacja na działanie – 2,5 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną

Grupa docelowa:

- osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu

Przykłady działań:

W ramach działania dofinansowanie otrzymają projekty dotyczące budowy lub przebudowy centrów logistycznych lub terminali transportu multimodalnego wraz z infrastrukturą towarzyszącą.

Typy projektów:

- rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu,
- roboty budowlane i modernizacja przystanków, węzłów przesiadkowych – zintegrowanych z innymi rodzajami systemów transportu,
- systemy sterowania ruchem kolejowym jako element projektów intermodalnych i multimodalnych.

➤ **Działanie 4 (Priorytet inwestycyjny 7.4):**

Rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego

Alokacja na działanie – 2,5 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną
- Zarządcy infrastruktury kolejowej

Grupa docelowa:

- osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu

Przykłady działań:

W ramach działania wspierane będą projekty mające na celu zwiększenie konkurencyjności transportu kolejowego poprzez modernizację i zakup niskoemisyjnego taboru kolejowego oraz niezbędnego wyposażenia.

Typy projektów:

- budowa, modernizacja, rehabilitacja sieci kolejowej i infrastruktury dworcowej poza siecią TEN-T,
- zakup i modernizacja niskoemisyjnego taboru kolejowego dla połączeń wojewódzkich.

Oś Priorytetowa 5 Przedsiębiorczość i zatrudnienie

Oś będzie realizowana poprzez następujące działania:

➤ *Działanie 1 (Priorytet inwestycyjny 8.5):*

Zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników

Alokacja na działanie – 16% Europejskiego Funduszu Społecznego

Główne grupy beneficjentów:

- wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Grupa docelowa:

- osoby pozostające bez zatrudnienia powyżej 24 roku życia (w tym osoby zarejestrowane w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotne).

Przykłady działań:

- pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy,
- działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji zawodowych oraz ich lepszego dopasowania do potrzeb rynku pracy,
- pomoc w zdobyciu doświadczenia zawodowego
- wspieranie mobilności zawodowej

Typy projektów:

- identyfikacja potrzeb osób pozostających bez zatrudnienia, w tym m.in. poprzez zastosowanie Indywidualnych Planów Działania, diagnozowanie potrzeb szkoleniowych oraz możliwości doskonalenia zawodowego w regionie,
- organizacja warsztatów oraz szkoleń z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy oraz nabywania kompetencji kluczowych,
- wsparcie psychologiczno - doradcze osób wchodzących i powracających na rynek pracy,
- pośrednictwo pracy,
- doradztwo zawodowe,
- szkolenia prowadzące do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych,
- staże/praktyki zawodowe,
- subsydiowanie zatrudnienia,
- mentoring u pracodawcy,

- identyfikacja luk kompetencyjnych pod wymogi konkretnego pracodawcy obejmujące przygotowanie zawodowe do pracy na danym stanowisku pracy,
- studia podyplomowe i uzupełniające,
- wyposażenie lub doposażenie stanowiska pracy (wyłącznie w połączeniu z subsydiowaniem zatrudnienia),
- wsparcie adaptacyjne pracownika, który uzyskał zatrudnienie w ramach projektu, w tym w ramach zatrudnienia subsydiowanego lub wsparcie adaptacyjne dla osoby odbywającej staż, praktykę zawodową w zakresie dostosowania kompetencji i kwalifikacji do potrzeb pracodawcy oraz profilu wykonywanej pracy, obejmujące doradztwo, szkolenia oraz wsparcie indywidualnego opiekuna,
- jednorazowy dodatek relokacyjny dla osoby, która uzyskała zatrudnienie w odległości powyżej 50 km od miejsca stałego zamieszkania z przeznaczeniem na pokrycie kosztów dojazdu i/lub zakwaterowania w początkowym okresie zatrudnienia,
- zwrot kosztów dojazdu do miejsca zatrudnienia, szkolenia lub kształcenia,
- zwrot kosztów zakwaterowania, w przypadku podjęcia zatrudnienia poza stałym miejscem zamieszkania.

➤ ***Działanie 2 (Priorytet inwestycyjny 8.6):***

Trwała integracja na rynku pracy ludzi młodych bez pracy, zwłaszcza tych którzy nie uczestniczą w kształceniu lub szkoleniu (NEET)

Alokacja na działanie – 4% Europejskiego Funduszu Społecznego

Główne grupy beneficjentów:

- wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Grupa docelowa:

- osoby w wieku 15-25 lat, które nie uczestniczą w kształceniu/ szkoleniu lub pozostające bez zatrudnienia (w tym osoby zarejestrowane w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotne).

Przykłady działań:

- pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy,
- działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji zawodowych osób młodych oraz ich lepszego dopasowania do potrzeb rynku pracy,
- pomoc w zdobyciu doświadczenia zawodowego przez osoby wchodzące na rynek pracy,
- wspieranie mobilności zawodowej osób młodych.

Typy projektów:

- identyfikacja potrzeb osób młodych pozostających bez zatrudnienia, w tym m.in. poprzez zastosowanie Indywidualnych Planów Działania, diagnozowanie potrzeb szkoleniowych oraz możliwości doskonalenia zawodowego w regionie,
- organizacja warsztatów oraz szkoleń z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy oraz nabywania kompetencji kluczowych,
- wsparcie psychologiczno - doradcze osób wchodzących i powracających na rynek pracy,
- pośrednictwo pracy,
- doradztwo zawodowe,
- szkolenia prowadzące do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych,
- staże/praktyki zawodowe,
- subsydiowanie zatrudnienia,
- mentoring u pracodawcy,
- identyfikacja luk kompetencyjnych pod wymogi konkretnego pracodawcy obejmujące przygotowanie zawodowe do pracy na danym stanowisku pracy,
- studia podyplomowe i uzupełniające,
- wyposażenie lub doposażenie stanowiska pracy (wyłącznie w połączeniu z subsydiowaniem zatrudnienia),
- wsparcie adaptacyjne pracownika, który uzyskał zatrudnienie w ramach projektu, w tym w ramach zatrudnienia subsydiowanego lub wsparcie adaptacyjne dla osoby odbywającej staż, praktykę zawodową w zakresie dostosowania kompetencji i kwalifikacji do potrzeb pracodawcy oraz profilu wykonywanej pracy, obejmujące doradztwo, szkolenia oraz wsparcie indywidualnego opiekuna,
- jednorazowy dodatek relokacyjny dla osoby, która uzyskała zatrudnienie w odległości powyżej 50 km od miejsca stałego zamieszkania z przeznaczeniem na pokrycie kosztów dojazdu i/lub zakwaterowania w początkowym okresie zatrudnienia,
- zwrot kosztów dojazdu do miejsca zatrudnienia, szkolenia lub kształcenia,
- zwrot kosztów zakwaterowania, w przypadku podjęcia zatrudnienia poza stałym miejscem zamieszkania.

➤ **Działanie 3 (Priorytet inwestycyjny 8.7):**
Samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy

Alokacja na działanie – 8% Europejskiego Funduszu Społecznego

Główne grupy beneficjentów:

- w przypadku dotacji bezzwrotnych - wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych),
- w przypadku preferencyjnych pożyczek - podmioty zarządzające instrumentami inżynierii finansowej w szczególności:
 - banki krajowe, banki zagraniczne, instytucje kredytowe lub instytucje finansowe,
 - banki spółdzielcze,

- podmioty, które nie działają w celu osiągnięcia zysku lub przeznaczają zyski na cele statutowe służące tworzeniu korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości przez udzielanie pożyczek,
- konsorcja powyższych podmiotów.

Grupa docelowa :

- osoby fizyczne zamierzające rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej.

Przykłady działań:

- preferencyjne pożyczki dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej,
- bezzwrotne dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej dla osób w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy,
- dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej na spłatę pożyczki,
- wsparcie doradczo-szkoleniowe dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej przez wyspecjalizowane instytucje oraz zgodnie z wypracowanymi i obowiązującymi standardami świadczenia usług.

Typy projektów:

- doradztwo (indywidualne i grupowe) oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy, i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej,
- preferencyjne pożyczki dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej,
- dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej na spłatę pożyczki,
- bezzwrotne dotacje dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej,
- wsparcie pomostowe - finansowe wypłacane miesięcznie w okresie do 12 miesięcy lub 18 miesięcy,
- wsparcie pomostowe – niefinansowe obejmujące szkolenia i/lub doradztwo w zakresie efektywnego wykorzystania dotacji,
- mentoring w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej.

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

➤ **Działanie 4 (Priorytet inwestycyjny 8.8):**
Równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego

Alokacja na działanie – 4% Europejskiego Funduszu Społecznego

Główne grupy beneficjentów:

- wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Grupa docelowa:

- osoby pozostające bez zatrudnienia (w tym zarejestrowane w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotne), wchodzące lub powracające na rynek pracy po urlopach macierzyńskich/wychowawczych oraz po okresie opieki nad osobą zależną.

Przykłady działań:

- wspieranie usług opieki nad dziećmi do 3 roku życia, seniorami i osobami niepełnosprawnymi oraz poprawa dostępu do usług opiekuńczych w wymiarze jakościowym i ilościowym,
- wdrożenie elastycznych form zatrudnienia (work sharing, telepraca, elastyczne godziny pracy, wypożyczanie pracowników),
- wspieranie aktywizacji osób powracających na rynek pracy po urlopach macierzyńskich/wychowawczych oraz po okresie opieki nad osobami zależnymi.

Typy projektów:

- pokrycie kosztów opieki nad dzieckiem w wieku do lat 3 w żłobku lub klubie dziecięcym, w przypadku, gdy co najmniej jedno z rodziców lub opiekunów prawnych dziecka objętego opieką powraca na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem lub wychowaniem dzieci,
- wsparcie usług świadczonych przez dziennego opiekuna dziecka do 3 roku życia,
- pokrycie części kosztów opieki nad dzieckiem w wieku do lat 3 świadczonych przez nianię,
- wdrożenie elastycznych form zatrudnienia, w szczególności:
 - work sharing,
 - telepraca,
 - elastyczne godziny pracy,
 - wypożyczanie pracowników.
- organizacja warsztatów oraz szkoleń z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy oraz nabywania kompetencji kluczowych,
- wsparcie psychologiczno - doradcze osób wchodzących i powracających na rynek pracy,
- szkolenia prowadzące do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych,
- staże / praktyki zawodowe,
- subsydiowanie zatrudnienia,
- pośrednictwo pracy,
- doradztwo zawodowe,
- identyfikacja luk kompetencyjnych danej osoby pod wymogi konkretnego pracodawcy obejmujące przygotowanie zawodowe na dane stanowisko pracy.

➤ **Działanie 5 (Priorytet inwestycyjny 8.9):**
Adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian

Alokacja na działanie – 11% Europejskiego Funduszu Społecznego

Główne grupy beneficjentów:

- wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Grupa docelowa:

- pracodawcy i pracownicy pracodawców przechodzących procesy adaptacyjne i modernizacyjne,
- osoby, które utraciły pracę z przyczyn dotyczących zakładu pracy w okresie nie dłuższym niż 6 miesięcy przed dniem przystąpienia do projektu,
- przedsiębiorcy mikro-, mali- i średni oraz ich pracownicy,
- osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Przykłady działań:

- wsparcie na rzecz zapobiegania sytuacjom kryzysowym przedsiębiorstw, które odczuwają negatywne skutki zmiany gospodarczej
- zapewnianie przedsiębiorcy, który znalazł się w sytuacji kryzysowej wsparcia doradczego w zakresie opracowania i wrażenia planu rozwoju działalności / planu restrukturyzacji,
- wsparcie outplacementowe,
- podnoszenie świadomości pracowników i kadr zarządzających modernizowanych firm w zakresie możliwości i potrzeby realizacji projektów wspierających procesy zmian.

Typy projektów:

- szkolenia oraz inne usługi rozwojowe mające na celu podwyższenie lub nabycie kwalifikacji zawodowych przez kadry zarządzające i pracowników przedsiębiorstw MMSP (osoby prowadzące działalność gospodarczą),
- szkolenia/doradztwo mające na celu podniesienie świadomości właścicieli oraz kadry kierowniczej przedsiębiorstw w zakresie potrzeby stałego podnoszenia kwalifikacji przez pracowników,
- doradztwo związane z procesami adaptacyjnymi i modernizacyjnymi dla mikro-, małych- i średnich przedsiębiorstw (w tym dla osób prowadzących działalność gospodarczą),
- doradztwo oraz szkolenia dla mikro-, małych- i średnich przedsiębiorstw (w tym dla osób prowadzących działalność gospodarczą) w obszarach pozwalających na rozwój na rzecz zapobiegania sytuacjom kryzysowym przedsiębiorstw,
- wsparcie dla osób zwolnionych, przewidzianych do zwolnienia lub zagrożonych zwolnieniem z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy, realizowane w formie tworzenia i wdrażania programów typu outplacement, w szczególności:
 - szkolenia,

- doradztwo zawodowe,
- poradnictwo psychologiczne,
- pośrednictwo pracy,
- staże i praktyki zawodowe przygotowujące do podjęcia pracy w nowym zawodzie,
- subsydiowanie zatrudnienia uczestnika projektu u nowego pracodawcy,
- bezzwrotne wsparcie finansowe dla osób zamierzających podjąć działalność gospodarczą,
- doradztwo (indywidualne i grupowe) oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i prowadzenia działalności gospodarczej,
- wsparcie pomostowe - finansowe wsparcie pomostowe wypłacane miesięcznie do 12 miesięcy lub 18 miesięcy,
- wsparcie pomostowe – niefinansowe obejmujące szkolenia i/lub doradztwo w zakresie efektywnego wykorzystania dotacji,
- mentoring w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej.

➤ **Działanie 6 (Priorytet inwestycyjny 8.10):**
Aktywne i zdrowe starzenie się

Alokacja na działanie – 4% Europejskiego Funduszu Społecznego

Główne grupy beneficjentów:

- wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych),
- podmioty posiadające potencjał do opracowania i/lub wdrożenia programów profilaktycznych, rehabilitacji leczniczej oraz zdrowotnych m.in. szpitale kliniczne, uczelnie medyczne, instytuty badawcze.

Grupa docelowa:

- pracownicy długotrwale pracujący w warunkach negatywnie wpływających na zdrowie,
- osoby objęte programami profilaktycznymi i programami zdrowotnymi,
- pracodawcy sektora MŚP zatrudniający osoby starsze.

Przykłady działań:

- programy przekwalifikowania pracowników długotrwale pracujących w warunkach negatywnie wpływających na zdrowie, przygotowujące do kontynuowania pracy na innych stanowiskach o mniejszym obciążeniu dla zdrowia,
- realizacja populacyjnych programów profilaktycznych w kierunku wczesnego wykrywania nowotworu jelita grubego, piersi i szyjki macicy,
- opracowanie i wdrożenie projektów profilaktycznych dot. chorób będących istotnym problemem zdrowotnym regionu,
- opracowanie i wdrożenie programów rehabilitacji leczniczej ułatwiających powroty do pracy,
- opracowanie i wdrożenie programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy,

- programy zdrowotne dla osób zagrożonych przerwaniem aktywności zawodowej ze względów zdrowotnych, w zakresie wykraczającym poza finansowanie w ramach systemu powszechnych świadczeń zdrowotnych.

Typy projektów:

- szkolenia przekwalifikowujące oraz usługi doradcze przygotowujące do kontynuowania pracy na innych stanowiskach o mniejszym obciążeniu dla zdrowia,
- staże przygotowujące do kontynuowania pracy na innych stanowiskach o mniejszym obciążeniu dla zdrowia,
- refundacja części wynagrodzenia pracownika, który został przekwalifikowany na inne stanowisko pracy u tego samego pracodawcy,
- wyposażenie stanowiska pracy pracownika, który został przekwalifikowany na inne stanowisko pracy u tego samego pracodawcy,
- programy profilaktyczne w kierunku wczesnego wykrywania nowotworu jelita grubego, piersi i szyjki macicy,
- opracowanie i wdrożenie programów profilaktycznych dot. chorób będących istotnym problemem zdrowotnym regionu,
- opracowanie i wdrożenie programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy,
- kompleksowe programy w zakresie profilaktyki zdrowotnej służące wspieraniu aktywności zawodowej obejmujące m.in.:
 - badania profilaktyczne,
 - szkolenia,
 - turnusy rehabilitacyjne.
- programy zdrowotne dla osób zagrożonych przerwaniem aktywności zawodowej ze względów zdrowotnych, w zakresie wykraczającym poza finansowanie w ramach powszechnych świadczeń zdrowotnych obejmujące m.in.:
 - badania lekarskie,
 - szkolenia,
 - turnusy rehabilitacyjne,
 - zajęcia rehabilitacyjne.

Oś Priorytetowa 6 Włączenie społeczne

Oś będzie realizowana poprzez następujące działania:

➤ **Działanie 1 (Priorytet inwestycyjny 9.4):**
Aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności

Alokacja na działanie – 18% Europejskiego Funduszu Społecznego

Główne grupy beneficjentów:

- instytucje pomocy i integracji społecznej,
- instytucje rynku pracy,
- placówki opiekuńczo – wychowawcze,
- NGO,
- Jednostki samorządu terytorialnego,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- PFRON,
- OHP.

Grupa docelowa:

- osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym, w tym osoby niepełnosprawne, dzieci, osoby starsze, osoby bezdomne,
- rodziny wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym,
- otoczenie osób wykluczonych społecznie.

Przykłady działań:

- programy na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową, w tym programy na rzecz społeczności marginalizowanych oraz programy integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych
- rozwój form aktywnej integracji i pracy socjalnej.

Typy projektów:

- instrumenty aktywnej integracji, w tym instrumenty aktywizacji zawodowej, edukacyjnej, zdrowotnej i społecznej,
- instrumenty i usługi rynku pracy,
- działania o charakterze środowiskowym,
- promocja i wsparcie wolontariatu,
- programy aktywności lokalnej.

➤ **Działanie 2 (Priorytet inwestycyjny 9.7):**

Ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym

Alokacja na działanie – 4% Europejskiego Funduszu Społecznego

Główne grupy beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- podmioty świadczące usługi społeczne, w tym ośrodki wsparcia, placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- NGO,
- podmioty wykonujące działalność leczniczą,
- podmioty świadczące usługi zdrowotne.

Grupa docelowa:

- osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym, w tym m.in. osoby starsze, osoby niepełnosprawne,
- otoczenie osób wykluczonych społecznie, w tym rodziny osób wykluczonych społecznie,
- rodziny dysfunkcyjne,
- dzieci i młodzież zagrożona wykluczeniem społecznym.

Przykłady działań:

- świadczenie spersonalizowanych i zintegrowanych usług społecznych w celu zwiększenia ich dostępności oraz poprawy jakości,
- wsparcie organizacji opieki nad osobami zależnymi.

Typy projektów:

- usługi pomocy społecznej,
- usługi wsparcia rodziny (w tym m.in. poradnictwo specjalistyczne) i pieczy zastępczej,
- usługi opiekuńcze i zdrowotne, w tym m.in. z zakresu rehabilitacji leczniczej oraz ochrony zdrowia psychicznego,
- wsparcie dla tworzenia/funkcjonowania placówek wsparcia dziennego, w tym m.in. pozaszkolnych form integracji społecznej młodzieży, środowiskowych instytucji aktywizujących osoby niepełnosprawne,
- bony opiekuńcze.

➤ Działanie 3 (Priorytet inwestycyjny 9.8):
Wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych

Alokacja na działanie – 6% Europejskiego Funduszu Społecznego

Główne grupy beneficjentów:

- Ośrodki Wsparcia Podmiotów Ekonomii Społecznej (OWES),
- NGO,
- podmioty ekonomii społecznej,
- Jednostki samorządu terytorialnego,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego.

Grupa docelowa:

- podmioty ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstwa społeczne,
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą, deklarujące chęć przekształcenia się w przedsiębiorstwo społeczne,
- osoby fizyczne zamierzające założyć przedsiębiorstwo społeczne,
- osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym.

Przykłady działań:

- rozwój usług wsparcia ekonomii społecznej,
- tworzenie miejsc pracy w sektorze przedsiębiorczości społecznej,
- tworzenie regionalnych i lokalnych partnerstw na rzecz rozwoju ekonomii społecznej,
- rozwój współpracy podmiotów ekonomii społecznej z sektorem biznesu,
- wsparcie dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym za pośrednictwem podmiotów ekonomii społecznej o charakterze integracyjnych (np. CIS).

Typy projektów:

- wsparcie dla utworzenia/funkcjonowania i wzmocnienia potencjału instytucji wspierających ekonomię społeczną,
- wsparcie tworzenia przedsiębiorstw społecznych, m.in. wsparcie doradczo-szkoleniowe, przyznanie środków finansowych, wsparcie pomostowe, mentoring w zakresie prowadzenia działalności,
- usługi wspierające rozwój partnerstwa lokalnego na rzecz ekonomii społecznej,
- budowa sieci współpracy podmiotów ekonomii społecznej z sektorem biznesu,
- wsparcie dla utworzenia/funkcjonowania podmiotów integracji społecznej,
- usługi na rzecz aktywizacji zawodowej i społecznej osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym.

➤ **Działanie 4 (Priorytet inwestycyjny 9.9):**
Lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność

Alokacja na działanie – 1% Europejskiego Funduszu Społecznego

Główne grupy beneficjentów:

- NGO działające lokalnie,
- Lokalne Grupy Działania,
- Jednostki samorządu terytorialnego,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- OSP.

Grupa docelowa:

- społeczności lokalne;
- osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym;
- otoczenie osób wykluczonych społecznie.

Przykłady działań:

- działania na rzecz aktywności społeczności lokalnych i rozwoju lokalnego, ze szczególnym uwzględnieniem społeczności marginalizowanych, ukierunkowane zwłaszcza na obszary biedy, obszary rewitalizowane.

Typy projektów:

- oddolne inicjatywy nakierowane na rozwiązywanie problemów społecznych,
- działania o charakterze szkoleniowym, doradczym oraz animacyjnym mające na celu wzrost integracji społecznej, zwiększenie aktywności zawodowej i edukacyjnej społeczności lokalnych,
- rozwój dialogu, partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju lokalnego sprzyjającego włączeniu społecznemu.

Oś Priorytetowa 7

Edukacja, umiejętności i kompetencje

Oś będzie realizowana poprzez następujące działania:

➤ **Działanie 1 (Priorytet inwestycyjny 10.1):**

Zapobieganie i ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej i promowanie dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, podstawowej i ponadpodstawowej

Alokacja na działanie – 15% Europejskiego Funduszu Społecznego

Główne grupy beneficjentów:

- szkoły i placówki oświatowe realizujące kształcenie ogólne oraz ich organy prowadzące lub inne podmioty w partnerstwie z ww.
- szkoły i placówki oświatowe realizujące kształcenie zawodowe oraz ich organy prowadzące lub inne podmioty w partnerstwie z ww.
- organy prowadzące przedszkola lub inne formy wychowania przedszkolnego lub inne podmioty w partnerstwie z ww.

Grupa docelowa:

- dzieci w wieku przedszkolnym określonym w ustawie o systemie oświaty
- rodzice dzieci w wieku przedszkolnym określonym w ustawie o systemie oświaty
- nauczyciele i pracownicy pedagogiczni przedszkoli, szkół i placówek oświatowych
- instruktorzy praktycznej nauki zawodu
- przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych i inne funkcjonujące formy wychowania przedszkolnego
- uczniowie, wychowankowie i słuchacze szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne i zawodowe (z wyłączeniem szkół dla dorosłych)
- osoby, które przedwcześnie opuściły system oświaty
- młodociani pracownicy
- szkoły i placówki oświatowe, które prowadzą kształcenie ogólne i zawodowe.

Przykłady działań:

- upowszechnienie wysokiej jakości edukacji przedszkolnej
- wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów, w tym poprzez działania służące indywidualizacji podejścia do ucznia
- przeciwdziałanie rozwarstwieniu społecznemu w edukacji, w tym wsparcie placówek z terenów de faworyzowanych
- poprawa jakości edukacji w szkołach prowadzących kształcenie ogólne
- doposażenie bazy dydaktycznej i naukowej szkół i placówek oświatowych
- rozwój wysokiej jakości szkolnictwa zawodowego

- wsparcie kształcenia nauczycieli, prowadzących kształcenie ogólne, specjalne i zawodowe w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego, jako element wsparcia szkoły
- kontynuacja wdrażania założeń rządowego programu „Cyfrowa szkoła” w obszarach e-nauczyciel i e-szkoła
- prowadzenie, publikowanie i upowszechnianie badań i analiz dotyczących edukacji w regionie.

Typy projektów:

- tworzenie nowych przedszkoli lub wsparcie istniejących przedszkoli przede wszystkim na obszarach wiejskich, ale także na obszarach przechodzących procesy restrukturyzacyjne w miastach.
- realizowane systemowo, we wszystkich gimnazjach na terenie województwa lubelskiego, doradztwo edukacyjno-zawodowe informujące uczniów już na etapie gimnazjum o korzyściach płynących z wyboru danej ścieżki edukacyjnej oraz możliwościach dalszego kształcenia w kontekście uwarunkowań m.in. lokalnego i regionalnego rynku pracy.
- kontynuacja programów indywidualizacji procesu nauczania i wychowania uczniów klas I – III szkół podstawowych wynika z konieczności dalszego dostosowywania szkół w realizację nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego, której charakter wymaga wdrożenia kompleksowego programu wspomagającego szkołę w procesie edukacji, uwzględniającego indywidualną pracę z dzieckiem w celu wspierania jego osobistego rozwoju.
- systemowo, we wszystkich szkołach podstawowych (klasy IV-VI), gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych na terenie województwa lubelskiego, realizowane wsparcie dotyczące:
 - pracy z uczniem zdolnym;
 - pracy z uczniem mającym problemy z naukami matematyczno – przyrodniczymi i technicznymi i/lub językami obcymi;
 - zajęć sportowych.
- program pomocy stypendialnej dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych (prowadzących kształcenie ogólne i zawodowe) z terenu województwa lubelskiego, mających wysokie osiągnięcia w zakresie nauk matematyczno – przyrodniczych i technicznych i/lub uzyskuje wysokie wyniki we współzawodnictwie sportowym indywidualnym lub zespołowym, na szczeblu regionalnym, krajowym lub międzynarodowym, których niekorzystna sytuacja materialna stanowi barierę w dalszym rozwoju.
- realizowana systemowo, we wszystkich szkołach prowadzących kształcenie zawodowe na terenie województwa lubelskiego, organizacja staży i/lub praktyk dla uczniów u przedsiębiorców i/lub przygotowania zawodowego młodocianego pracownika, obejmującego naukę zawodu lub przyuczenie do wykonywania określonej pracy.
- tworzenie zespołów szkół i/lub zespołów szkół i placówek funkcjonujących jako centra kształcenia zawodowego i ustawicznego, w skład których wchodzi przynajmniej jedna szkoła prowadząca kształcenie zawodowe.

➤ **Działanie 2 (Priorytet inwestycyjny 10.3):**

Poprawa dostępności uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji pracowników i osób poszukujących pracy, zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. poprzez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami

Alokacja na działanie – 5% Europejskiego Funduszu Społecznego

Główne grupy beneficjentów:

- placówki kształcenia ustawicznego i praktycznego,
- ośrodki dokształcania i doskonalenia zawodowego.

Grupa docelowa:

- osoby w wieku 25-64 lata (oraz osoby nieuczące się w wieku 18-24 lata), zgłaszające z własnej inicjatywy chęć kształcenia formalnego i pozaformalnego.

Przykłady działań:

- wsparcie dla osób dorosłych, w tym pracowników i przedsiębiorców, chcących podnieść kwalifikacje w ramach edukacji formalnej i pozaformalnej.

Typy projektów:

- kształcenie w formach szkolnych lub w formach pozaszkolnych
- programy formalnej oceny i potwierdzania odpowiednich efektów uczenia się uzyskanych w sposób pozaformalny i nieformalny, prowadzące do podniesienia poziomu wykształcenia ogólnego lub nabycia kwalifikacji zawodowych
- szkolenia i kursy skierowane do osób dorosłych, które z własnej inicjatywy są zainteresowane nabyciem, uzupełnieniem lub podwyższeniem umiejętności i kompetencji
- tworzenie zespołów szkół i/lub zespołów szkół i placówek funkcjonujących jako centra kształcenia zawodowego i ustawicznego, w skład których wchodzi przynajmniej jedna szkoła prowadząca kształcenie zawodowe.

W ramach Działania możliwe będzie zastosowanie instrumentów finansowych.

Oś Priorytetowa 8 Infrastruktura społeczna

Oś będzie realizowana poprzez następujące działania:

➤ **Działanie 1 (Priorytet inwestycyjny 9.1):**

Investycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych

Alokacja na działanie – 4% Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- podmioty lecznicze,
- organy założycielskie podmiotów leczniczych,
- jednostki samorządu terytorialnego,
- związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- samorządowe jednostki organizacyjne sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- organizacje pozarządowe posiadające osobowość prawną.

Grupa docelowa:

- podmioty lecznicze⁹ wykonujące działalność leczniczą w zakresie:
 - stacjonarnych i całodobowych świadczeń zdrowotnych (szpitale, zakłady opiekuńczo-lecznicze, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, zakłady rehabilitacji leczniczej),
 - specjalistycznej opieki ambulatoryjnej oraz psychiatrycznej opieki ambulatoryjnej (w tym leczenia uzależnień),
- podmioty świadczące usługi społeczne, w tym m.in. ośrodki wsparcia, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego, ośrodki interwencji kryzysowej, specjalistyczne ośrodki wsparcia, centra aktywizacji lokalnej, ośrodki diagnostyczno-terapeutyczne dla sprawców przemocy.

Przykłady działań:

- wsparcie infrastruktury ochrony zdrowia w zakresie polepszenia jakości i dostępności usług medycznych w powiązaniu z działaniami realizowanymi z EFS,
- wsparcie infrastruktury usług społecznych w powiązaniu z działaniami realizowanymi z EFS.

Typy projektów:

⁹ W rozumieniu Ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. 2011 nr 112 poz. 654).

- wsparcie infrastruktury ochrony zdrowia w zakresie zidentyfikowanych na poziomie krajowym¹⁰ i regionalnym¹¹ obszarów deficytowych w powiązaniu z działaniami realizowanymi z EFS, w tym m.in.:
 - dostosowanie podmiotów leczniczych do wymogów Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą,
 - zakup i modernizacja sprzętu medycznego z możliwością dostosowania pomieszczeń i infrastruktury technicznej do zainstalowania przedmiotowego sprzętu (maks. wartość prac dostosowawczych nie może przekroczyć 20% całkowitej wartości projektu),
 - zakup specjalistycznych środków transportu sprzętu medycznego (m.in. mammobusy, cytobusy, mobilne tomografy komputerowe).
- wsparcie infrastruktury usług społecznych w powiązaniu z działaniami realizowanymi z EFS, w tym m.in.:
 - inwestycje bezpośrednio wykorzystywane przez osoby zagrożone wykluczeniem społecznym i powiązane z procesem aktywizacji społecznej oraz społeczno-zawodowej, jak również deinstytucjonalizacją usług,
 - wsparcie na rzecz rozwoju mieszkalnictwa wspomaganego i chronionego.

➤ ***Działanie 2 (Priorytet inwestycyjny 9.3):***
Wspieranie przedsiębiorczości społecznej

Alokacja na działanie – 2 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- instytucje wspierające podmioty ekonomii społecznej w tym Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES),
- podmioty ekonomii społecznej w tym organizacje pozarządowe,
- jednostki samorządu terytorialnego,
- związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- samorządowe jednostki organizacyjne sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.

Grupa docelowa:

- podmioty ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstwa społeczne,

¹⁰ Choroby układu krążenia, nowotworowe, układu kostno-stawowo-mięśniowego, układu oddechowego, psychiczne.

¹¹ Na podstawie regionalnych dokumentów strategicznych: „Ocena stanu zdrowia mieszkańców województwa lubelskiego”; Regionalny Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla województwa lubelskiego na lata 2012 – 2016 (przyjęty Uchwałą Nr CXVI/2228/2012 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 19 czerwca 2012 r.).

- podmioty prowadzące działalność gospodarczą, deklarujące chęć przekształcenia się w przedsiębiorstwo społeczne,
- osoby fizyczne zamierzające założyć przedsiębiorstwo społeczne.

Przykłady działań:

- programy dotacje inwestycyjne dla podmiotów ekonomii społecznej w powiązaniu z działaniami realizowanymi z EFS.

Typy projektów:

- rozbudowa, adaptacja i modernizacja infrastruktury podmiotów ekonomii społecznej (w tym przedsiębiorstw społecznych),
- zakup sprzętu i wyposażenia niezbędnego do prowadzenia działalności podmiotów ekonomii społecznej (w tym przedsiębiorstw społecznych),
- wyposażenie stanowiska pracy dla nowozatrudnionego pracownika.

➤ ***Działanie 3 (Priorytet inwestycyjny 10.4):***
Rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej

Alokacja na działanie – 1,5% Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- szkoły i placówki oświatowe oraz ich organy prowadzące lub inne podmioty w partnerstwie z ww. podmiotami.
- organy prowadzące przedszkola lub inne formy wychowania przedszkolnego lub inne podmioty w partnerstwie z ww. podmiotami.

Grupa docelowa:

- osoby i instytucje korzystające z rezultatów projektu.

Przykłady działań:

- infrastruktura szkół i placówek oświatowych wyłącznie w powiązaniu z działaniami realizowanymi z EFS w ramach działań z zakresu: zapobiegania i ograniczania przedwczesnego kończenia nauki szkolnej i promowania dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, podstawowej i ponadpodstawowej, poprawy dostępności uczenia się przez całe życie, podniesienia umiejętności i kwalifikacji pracowników i osób poszukujących pracy, zwiększenia dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijania systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami oraz poprawy jakości, skuteczności i dostępności szkolnictwa wyższego oraz kształcenia na poziomie równoważnym w celu zwiększenia udziału i poziomu osiągnięć (w zakresie szkolnictwa zawodowego).

- infrastruktura przedszkoli i podmiotów realizujących zadania w zakresie wychowania przedszkolnego w powiązaniu z działaniami realizowanymi z EFS.

Typy projektów:

- wsparcie inwestycyjne szkół i placówek oświatowych (m.in. prace modernizacyjno-dostosowawcze, zakup wyposażenia pracowni w ramach edukacji zawodowej) pod warunkiem posiadania jasnej wizji i kompleksowych planów wykorzystania powstałej infrastruktury i jej powiązania z EFS (z uwzględnieniem kwestii demograficznych, jakości oraz możliwości utrzymania infrastruktury i/lub w związku z działaniami wynikającymi z Inteligentnych Specjalizacji i/lub Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego.
- w szczególnie uzasadnionych przypadkach wsparcie rozwoju infrastruktury przedszkolnej w powiązaniu z działaniami realizowanymi z EFS (budowa nowych obiektów możliwa jedynie przy udokumentowanym braku możliwości wykorzystania/adaptacji istniejących budynków).

➤ **Działanie 4 (Priorytet inwestycyjny 9.2):**

Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności oraz obszarów miejskich i wiejskich

Alokacja na działanie – 3,5 % Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Główne grupy beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- samorządowe jednostki organizacyjne sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- podmioty działające w oparciu o ustawę z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym,
- spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki,
- organizacje pozarządowe posiadające osobowość prawną,
- kościoły i inne związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych,
- jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych,
- podmioty sektora prywatnego.

Grupa docelowa:

- społeczności lokalne,
- Jednostki samorządu terytorialnego,
- podmioty gospodarcze.

Przykłady działań:

- kompleksowa rewitalizacja w oparciu o Lokalne Plany Rewitalizacji.

Typy projektów:

- inwestycje infrastrukturalne na działania rewitalizacyjne obszarów zdegradowanych podporządkowane rozwiązywaniu problemów społecznych (rewitalizacja społeczna).